

BİR BİLİM İNSANI OLARAK PROF. DR. HASAN ONAT'IN SOSYAL MEDYA (TWİTTER) PAYLAŞIMLARININ TEMATİK ANALİZİ

A Thematic Analysis of Prof. Dr. Hasan Onat's
Social Media Posts (Twitter) as a Scientist

Fatıma Nur DEMİR*-Sümeyya SELİMOĞLU**

Öz

Prof. Dr. Hasan Onat'ın özelde İslam Mezhepleri Tarihi, Çağdaş İslam Akımları ve Sosyal Bilimler Metodolojisi ile ilgili kitap ve makaleleri bulunmaktadır. Ayrıca bilimsel araştırmalarında ulaştığı bulguları TV ve radyo programları aracılığıyla ve sosyal medya yoluyla kamuoyu ile paylaşmıştır. Onat, son yıllarda (yedi-sekiz yıldır) fikirlerin geniş kitlelere ulaşmasında etkili olan sosyal medya platformlarından Twitter'ı aktif bir şekilde kullanmıştır. Onat'ın sosyal medyada fikri ve felsefi derinliğe sahip paylaşımları geniş bir kitleye hitap edebilmiştir. Bu paylaşımlarda öne çıkan temalar adalet, özgürlük, İslam ortak paydası, insan-insan, insan-tabiat, insan-Allah, insan-din, din-mezhep ilişkisine dair konular olarak sınıflandırılabilir. Gündemi yakından takip eden Onat, gündeme ilişkin değerlendirmeleri içeren paylaşımlarda da bulunmuştur. Bu makalemizde Hasan Onat'ın 2014-2020 yılları arasında yukarıda belirtilen hususlardaki paylaşımlarını temalarına göre sınıflandırıp tahlil edeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Hasan Onat, Twitter, Din/İslam, İnsan, Mezhepler.

Abstract

Prof. Dr. Hasan Onat was a scientist who had books and articles on the history of Islamic sects, contemporary Islamic movements and the methodology of social sciences and who shared his scientific research findings with the public through TV and radio programs and through social media. Onat had actively used Twitter, one of the social media platforms that has been effective in reaching large masses of ideas in recent years (seven to eight years). Onat's posts on social media with intellectual and philosophical depth appealed to a wide audience. The themes prominent in these posts can be classified as justice, freedom, the common denominator of Islam, human-human, human-nature, human-God, human-religion, religion-sect relationship. Having kept up with the political and social agenda closely, Onat also shared comments on it. In this article, we will classify and analyze Hasan Onat's shares on the above-mentioned issues between 2014-2020 according to their themes.

Key Words: Hasan Onat, Twitter, Religion/Islam, Human, Sects.

* Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye, orcid.org/0000-0002-5620-9597, e-mail: nurfatma67@gmail.com.

** Arş. gör., Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Kırıkkale, Türkiye, orcid.org/0000-0002-4063-6885, e-mail: sumeyyeselimoglu@kku.edu.tr.

Başvuru Submission	Kabul Accept	Yayın Publish
09.05.2021	21.06.2021	30.06.2021

DOI: 10.18403/emakalat.935408

GİRİŞ

Hasan Onat, sosyal medya platformlarından Twitter uygulamasını 2014 yılının Temmuz ayında kullanmaya başlamış fakat bir müddet herhangi bir paylaşım yapmamıştır. İlk paylaşımları 2015 yılının Nisan ayında başlayan Onat'ın ahirete irtihal ettiği 2020 yılının Eylül ayına kadar aktif şekilde bu uygulamayı kullandığını görmekteyiz. 04.04.2015 tarihinde "Hayatın anlamının yaratıcılıkta olduğunu fark edemeyenler, yakarak, yıkarak, yok ederek ve öldürerek hayatı anlamlı kılmaya çalışırlar."¹ şeklinde ilk tweetini paylaşan Onat, bu yıl içerisinde belirli aralıklarla toplamda 27 adet tweet paylaşmıştır. 2016 yılının ilk tweeti ise 02.01.2016 tarihinde "'Kalp mühürlenmesi', insanın duyarsızlaşması ve çelişkileri görememesidir. Hayal ve hakikat arasındaki farkı fark edememek bir felakettir"² olmuştur. 2016 yılında toplamda 139 tweet paylaşan Onat'ın twitter uygulamasını daha aktif kullanmaya başladığını görmekteyiz. Özellikle ilerleyen yıllarda bu sayılar daha da artmış ve 2017 yılında 484 tweete ulaşmıştır. Bu yılın ilk tweeti ise şu şekildedir: "Şiddet-terör önce akli etkisizleştirir ve insanı insan yapan kurucu ilkeleri yok eder; onun ne dini ne imanı olur. İnsan yok ise din olur mu?"³ 2018 yılının ilk tweeti: "Müslümanların 'gelenek'le bağları kopmuştur; bu sebepten gelenek kutsallaştırılmakta ve eleştirel düşüncenin gelişmesine tahammül edilmemektedir."⁴ şeklindedir. Bu yıl toplam 457 tweet paylaşmıştır. 2019 yılında ise yeni yılın ilk günü iki tweet olmak üzere toplamda 415 tweet paylaştığı görülmektedir. Bu yılın ilk iki tweet'i şöyledir:

"Yeni yılın ilk gününde okuduğum ilk kitap: Cengiz Aytmatov'un *Kassandra Damgası*. Büyük Kafa'larla insanı, insanın serüvenini, anlam arayışını anlamaya çalışmak insana yeni ufuklar açıyor. İnsan

¹ Hasan Onat, "Hayatın anlamının yaratıcılıkta olduğunu fark edemeyenler... çalışırlar", *Twitter* (4 Nisan 2015, 06:53).

² Onat, "Kalp mühürlenmesi', insanın duyarsızlaşması felakettir", *Twitter* (2 Ocak 2016, 02:28).

³ Onat, "Şiddet-terör önce akli etkisizleştirirdin olur mu?", *Twitter* (1 Ocak 2017, 01:37).

⁴ Onat, "Müslümanların 'gelenek'le bağları kopmuştur edilmemektedir.", *Twitter* (1 Ocak 2018, 04:59).

için 'kötülük kaynağı' olmak kader değil; isteyen 'iyi' olabilir..."⁵ "Hemen her insanda, her olay ve olguyu, biraz da 'işine geldiği' gibi anlama eğilimi vardır. Kendimizi kandırmamak için sadece 'doğruyu', hakikati esas almalı; her şeyi, ama her şeyi anlamaya çalışırken sabırlı, samimi ve adaletli olmayı başarmalıyız."⁶

2020 yılında ise 'Kötü' üzerinden, başkalarının yanırları üzerinden kendisine alan açmaya çalışanlar, 'kötü'nün iyi'si olmaktan daha ileri gidemezler. İyilik, doğruluk ve güzellik uğruna adaletle yarışmak 'iyi'nin daha iyisine, 'güzel'in daha güzeline talip olmayı gerektirir..."⁷ şeklindeki ilk tweetle beraber toplamda 455 tweet paylaştığını görmekteyiz.

Hasan Onat'ın 2015 yılından vefat ettiği 26 Eylül 2020 tarihine kadar toplamda 1977 adet tweet paylaştığını tespit etmekteyiz. Onat'ın paylaşımlarının her biri fikri ve felsefi açıdan oldukça derinlikli ve üzerinde düşünölmüş özlü fikirleri içermektedir. Paylaşımların pek çoğu muhteva ve konu bakımından birbiriyle ilişkili ve iç içe geçmiş olmalarıyla dikkat çekmektedir. Bu nedenle çalışmamızda birbiriyle yakından ilişkili olan tweetleri özgürlük-adalet, metodoloji, din-mezhep ilişkisi, insan ve toplum-devlet olmak üzere beş ana başlıkta tasnif etmeye ve toplamaya çalıştık. Ancak bu başlıkların altında konumlandıramadığımız birtakım paylaşımlarına ise genel konular başlığı altında yer verdik.

Belirttiğimiz gibi paylaşımları incelediğimiz zaman içerik olarak benzerlikler dikkat çekmektedir. İstisna olmakla birlikte benzer tweetlerin tekrar paylaşıldığı da görölmektedir. Bu durum Onat'ın tekrara düşmek pahasına bazı konuları daha fazla önemsemiş ve tekrar gündeme getirmiş olduğunu düşündürmektedir. Onat'ın düşünce dünyasını yansıtan, zihinsel olarak aktif şekilde ilgilendiği konulara yönelik paylaşımlar yapmasının yanı sıra gündemi yakından takip ettiği ve güncel meseleler ile ilgili de paylaşımlar yaptığı görölmekte-

⁵ Onat, "Yeni yılın ilk gününde okuduğum ilk kitap olabilir", *Twitter* (1 Ocak 2019, 06:05).

⁶ Onat, "Hemen her insanda, her olay ve olguyu ...başarmalıyız.", *Twitter* (1 Ocak 2019, 06:26).

⁷ Onat, "'Kötü' üzerinden, başkalarının yanırları ... gerektirir.", *Twitter* (1 Ocak 2020, 08:44):

dir. Ancak güncel olaylara temas eden paylaşımları içi boş tartışmalara kurban etmemiş, entelektüel düzeyini ve zihni yapısını işin içine katarak konuya yeni bir boyut(lar) kazandırmıştır. Onat, tweetlerin birçoğunu doğrudan paylaşmakla beraber bazıları için "Kurucu İlke, Hassas İlke, Kurucu ve Hassas İlke, Farkındalık, Çıkış Yolu, Uyarı, Tarihi Tecrübe, Birlikte Düşünelim, Yol Ayrımı Sorusu ve Farkındalık Sorusu" gibi üst başlıklar kullanma ihtiyacı hissetmiş ve bu şekilde paylaşımların önemini vurgulamıştır. Onat'ın paylaşımlarının bir kısmında metaforik bir dil kullandığını görmekteyiz. Su, toprak, nehir, çiçek tozu gibi çeşitli metaforlar ile vermek istediği mesajı daha etkili hale getirmiştir. Bu yönüyle öne çıkan bazı paylaşımlar şu şekildedir:

"Tohum koşullar uygun olunca çatlar; kök salıp hayata tutunur, filiz verir, büyür; hayat için yeni tohumlar hazırlar. 'Söz' de tohum gibidir." ⁸

"Çorak toprakta nasıl çiçek yetişmezse; cehaletin, zulmün ve tembelliğin meşrulaştırıldığı, teşvik edildiği yerde de insanlık gelişemez"⁹

"Göl yerinde su eksik olmaz; su hayattır. Sel önüne kattığı her şeyi alır götürür; insan denizin ortasında susuzluktan ölebilir.." ¹⁰

"Şifahi kültüre dayalı birikim sadece malumattır. Malumatsız ilim olmaz, fakat çiçek tozları nasıl bal değilse, malumat da ilim/bilim değildir." ¹¹

"Bir ırmağın başlangıç noktasını görmeden, onun denize doğru sürüvenini asla anlayamazsınız. Her şey değişerek, dönüşerek akar..." ¹²

"Denize doğru değişerek, farklılaşarak akan nehirler üzerinde biraz düşünebilirsek, hem 'insan'ın 'oluş' halinde oluşunu, hem de mezhep, cemaat, tarikat gibi oluşumların insan ürünü olduğunu ve

⁸ Onat, "Tohum koşullar uygun olunca çatlar; kök salıp hayata ... gibidir.", *Twitter* (21 Mayıs 2017, 11:47).

⁹ Onat, "Çorak toprakta nasıl çiçek yetişmezse ... gelişemez", *Twitter* (28 Şubat 2017, 06:40).

¹⁰ Onat, "Göl yerinde su eksik olmaz ... ölebilir.", *Twitter* (2 Eylül 2018, 10:13).

¹¹ Onat, "Şifahi kültüre dayalı birikim sadece ... değildir.", *Twitter* (2 Kasım 2016, 10:27).

¹² Onat, "Bir ırmağın başlangıç noktasını ... akar..", *Twitter* (21 Nisan 2018, 05:56).

asla 'din' ile özdeşleştirilemeyeceğini daha iyi anlayabiliriz. Gelenek din değildir." ¹³

"Çiçek tozları olmadan bal olmaz; fakat çiçek tozları bal değildir. Arı çiçeklerden topladığı özleri özel bir işlemde geçirerek bal yapar. Bilim insanı da malumattan yararlanır ve bilimsel bilgi üretir; malumat ilim/ bilim değildir." ¹⁴

Paylaşımlarda tespit edebildiğimiz diğer öne çıkan özellikler ise 2018 yılında yapılan paylaşımların anlam, anlamak ve anlam arayışı hakkında yoğunlaşmış olmasıdır. Ayrıca Onat'ın vefat ettiği 2020 yılında sıra dışı bir şekilde hayat, hayatın anlamı ve yaşamakla ilgili paylaşımlar öne çıkmıştır.

1. ÖZGÜRLÜK VE ADALET

Bu başlık altında Hasan Onat'ın paylaşımlarında önem verdiği anlaşılan özgürlük ve adalet kavramlarının kısaca tanımı yapıldıktan sonra bu konuyla ilgili yapılan paylaşımların özelliklerine değinilecektir. Özgürlük, herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu olarak tanımlanır. Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumudur.¹⁵ Adalet ise Arapça adl kökünden türeyen davranış ve hükümde doğru olmak, hakka göre hüküm vermek, eşit olmak, eşit gibi manalara gelen bir mastar isimdir. Adâlet, Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde genellikle "düzen, denge, denklik, eşitlik, gerçeğe uygun hükmetme, doğru yolu izleme, takvâya yönelme, dürüstlük, tarafsızlık" gibi anlamlarda kullanılmıştır.¹⁶ Onat'ın bu iki kavrama verdiği önem paylaşımlarında görülmektedir. O, bu kavramlar hakkında tespitlerde bulunmuş ve insan olmanın kurucu ilkesi olarak bu kavramları öne çıkarmıştır. Adaleti aynı zamanda tanrısal yaratmanın, aklın

¹³ Onat, "Denize doğru değişerek, farklılaşarak akan nehirler ... değildir.", *Twitter* (24 Temmuz 2018, 11:54).

¹⁴ Onat, "Çiçek tozları olmadan bal olmaz; fakat çiçek tozları ... değildir.", *Twitter* (30 Haziran 2019, 10:33).

¹⁵ *Güncel Türkçe Sözlük*, "Özgürlük", (Erişim 20 Nisan 2021).

¹⁶ Mustafa Çağrı, "Adalet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Erişim 20 Nisan 2021).

ve bilimin kurucu ilkesi olarak nitelemiş, insan olmanın, insanla ilgili her sürecin kök ilkesi olarak adaleti işaret etmiştir;:

"Adalet varoluşun,aklın,bilimin ve insan olmanın kurucu ilkesidir; her insan yaratılışı gereği 'adalet'in ne olduğunu bilir, isterse adil olur." ¹⁷

"Adalet, 'insan olmak'la ilgili bütün süreçlerde, nirengi noktası ve kurucu ilkedir. Adaletle anlama ortadan kalktığı zaman, her husta, övmek veya yermek, savunmak veya reddetmek için malzeme bulmak hiç de zor değildir..." ¹⁸

Adalet ve özgürlük kavramlarını genellikle birlikte kullanan Onat, bu iki ilkeyle beraber insan hayatının anlam kazanacağını ve toplumların refahının da bu kurucu ilkelerin hayata geçirilmesi ile doğru orantılı olduğunu belirtmiştir. Ona göre adalet, her şeye hak ettiği değeri vermek, her şeyi yerli yerine koyabilmek demektir. Adalet ve özgürlüğün yaşam biçimi haline getirilmesiyle yüksek güven kültürünün oluşacağına vurgu yapmış ve aksi olduğu zaman toplumların çöküşünün hızlanacağını ifade etmiştir:

"Yaratmanın kurucu ilkesi olan adalet, bir yaşam biçimine dönüştüğü zaman, yüksek güven kültürü yaratılır; bireysel ve toplumsal planda 'dosdoğru olmak' doğal bir durum haline gelir. Bir toplumda hukuk unutulur, 'güven' kaybolursa, para ürker, bilim de o toplumu terk eder..."¹⁹

"Toplumların huzuru da, refah, mutluluk ve gelişmişlik düzeyi de en temelde özgürlük ve adalete verilen önemle doğru orantılıdır. Özgürlük yoksa bilim de yoktur..." ²⁰

İslam'ın özgürlük ve adaleti esas aldığına dikkat çeken Onat, her insanın yaratılış gereği bu ilkelere sahip olduğunu ancak bunun farkında olup, hayata geçiremediklerini belirtmiştir. Özellikle Müslü-

¹⁷ Onat, "Adalet varoluşun,aklın,bilimin ve insan olmanın ... olur.", Twitter (31 Ağustos 2016, 10:28).

¹⁸ Onat, "Adalet, 'insan olmak'la ilgili bütün süreçlerde ... değildir...", Twitter (5 Ağustos 2019, 10:32).

¹⁹ Onat, "Yaratmanın kurucu ilkesi olan adalet, bir yaşam ... terk eder.", Twitter (15 Nisan 2019, 10:43).

²⁰ Onat, "Toplumların huzuru da, refah, mutluluk ve gelişmişlik düzeyi de ... yoktur...", Twitter (17 Ekim 2018 13:32).

manların bu kurucu ilkelerle aralarındaki bağın koptuğunu ve yaşanan sorunların temelinde özgürlük ve adalet bilincinin gelişmemiş olmasının yattığını ifade etmiştir. O, adalet ilkesinin yüksek güven kültürünün oluşmasında paradigma niteliği taşıdığını düşünmektedir ve devletin eğer bir dini olacaksa bunun adalet olması gerektiğine dikkat çekmiştir. İslam coğrafyasının üzücü tablosu karşısında Müslümanların özgürleşmeye ve adil olmaya ihtiyacı olduklarını ise şu şekilde tespit etmiştir;

"İslam coğrafyasının en temel sorunu özgürlük ve adalettir. Ezilmişlik duygusuyla bütünleşen özgürlük yoksunluğu, yaratıcılığı da yok ettiği için, tepkiselliğin, şiddetin ve nefretin yaşam biçimine dönüşmesini kolaylaştırır. Oysa İslam hayatı, özgürlüğü ve adaleti esas alır.." ²¹

"Özgürlük ve sorumluluk bilinci kaybolunca, şiddet ve korku bir tür yaşam biçimine dönüşmeye başlar." ²²

Hasan Onat, insan olmanın kurucu ilkeleri olarak nitelediği bu kavramlarla ilgili bilincin gelişmediği sürece insanın İslam ile arasındaki bağı da sağlıklı şekilde kurulamayacağını ve din algısının yanlış şekillenebileceğini belirtmiştir. İslam alimlerinin makâsıd-ı hamse olarak formüle ettikleri hususları hayat, adalet ve özgürlük olarak üçlü bir tasnife tabi tutarak yeni bir makâsıd düşüncesi oluşturmuştur. O, makâsıd-ı hamse olarak ele alınan noktaların bu şekilde üçlü bir tasnifle özetlenebileceğini ifade etmiştir. ²³

"Özgürlük bilinci gelişmemiş kişi ve gruplar, dinin insan hayatına anlam kazandırmak ve insanı özgürleştirmek için var olduğunu asla anlayamaz." ²⁴

²¹ Onat, "İslam coğrafyasının en temel sorunu ... esas alır..", Twitter (17 Şubat 2019, 11:29).

²² Onat, "Özgürlük ve sorumluluk ... başlar.", Twitter (5 Ekim 2015, 10:40).

²³ Prof. Dr. Hasan Onat'ın özgürlük ve adalet ile ilgili görüşleri hakkında detaylı bilgi için bkz; Hasan Onat, *İslam Ortak Paydası ve Mezhep Gerçeği*, (Ankara: Endülüs Yayınları, 2019), 71-133.; Onat, "Dini Çoğulculuk, Din Özgürlüğü, Din-Cihat İlişkisi Bağlamında Şiddet Sarmalından Çıkış Yolu: Eleştirel Düşünce, Adalet ve Yüksek Güven Kültürü, *Bütün Boyutlarıyla Din*", ed. Murat Sülün, (İstanbul: Rumuz Yayınevi, 2016) 353-374.; Onat, "Din İnsanı Özgürleştirir", "Yüksek Güven Kültürü, Adalet Olmadan İnsanlık olmaz", (Erişim: 21 Nisan 2021).

²⁴ Onat, "Özgürlük bilinci gelişmemiş ... anlayamaz.", Twitter (16 Temmuz 2016, 08:15).

"Her şeyi tüketilecek "nesne" olarak görmek, nesnelere tahakküm ettiğini zannederken, onların egemenliğine mahkum olmak demektir. Özgürlük bilinci gelişmemiş insan her şeye, ama her şeye tanrısal güç yükleyebilir..."²⁵

2. METODOLOJİ

Yöntem, bir amaca erişmek için izlenen, tutulan yol, usul, sistem, prosedür ve metottur. İnsanın aklıyla güvenilir bilgiye ulaşmak için takip ettiği bir yoldur. Diğer bir deyişle sistematik düşünme tarzıdır. İnsan dış dünyadan gelen verileri beş duyu ile fark eder ve onların anlamlarını bulmaya çalışır. Yöntemin temelinde ise insan beyninin gelen verileri analiz ederek anlamlandırması vardır.²⁶ Hasan Onat, bilimsel çalışmalar başta olmak üzere yöntem/metodoloji'ye çok önem vermiş ve bu konuda çeşitli çalışmalar kaleme almıştır. Ona göre insan, hayatın her alanında bir yönleme ve bu sayede elde edilen güvenilir bilgiye sahip olmalıdır. İnsanın kendini gerçekleştirme sürecinde ve geleceğin inşasında bireyin yanı sıra toplumların da ihtiyacı olan yegâne şey yöntem bilgisine sahip olmaktır. Paylaşımlarda yöntem anlayışının öne çıktığı tweetlere metodoloji genel başlığı altında geçmiş-gelecek, din-bilim, bilgi, eleştirel düşünce ve akıl temalı alt başlıklarda yer vereceğiz.

2.1. Geçmiş-Gelecek İlişkisi

Geçmiş ve gelecek ilişkisi olarak isimlendirdiğimiz bu başlık altında Onat'ın geçmiş ve tarih arasındaki fark, tarih bilgi ve bilinci, geleceğin inşası, süreç algısı gibi konularda tarihin aynı şey olmadığına yapılan vurgudur. O, geçmişini yaşananların bütünü olarak değerlendirirken tarihin bir inşa faaliyeti olduğu ayrımını sık sık dile getirmiş ve bu ikisi arasındaki ilişkinin önemine dikkat çekmiştir. Geçmiş ve tarih arasındaki ilişkinin anlaşılmasında bireylerin kişisel hayat-

²⁵ Onat, "Her şeyi tüketilecek "nesne" olarak görmek ... yükleyebilir.", *Twitter* (5 Ağustos 2020, 09:11).

²⁶ Onat, "İslam'ı Anlamada Yöntem Sorunları", *Gelenek ve Modernite Arasında İslam Yorumları*, (2017), 55.

ları, toplumların geleceği ve din anlayışı noktasında birtakım açmazlara ve sorunlara sebep olmaktadır. Bu konuyla ilgili yapmış olduğu değerlendirmeler ise şu şekildedir;

"Tarih", geçmişten intikal eden bilgi, belge ve bulgulara göre gerçekleştirilen bir inşadır. Tarih, her daim yeniden inşa edilir."²⁷

"Tarih "geçmiş"ten gelen bilgi, belge ve bulgularla inşa edilir. Gerçeklerden uzak bir tarih anlayışı toplumsal bütünlüşmeyi imkansız kılar."²⁸

"Geçmiş" ve "tarih" aynı şey değildir. "Tarih" geçmişten intikal eden bilgi, belge ve bulgularla yapılan "geçmiş"le ilgili bir inşa/söylemdir."²⁹

Onat, zihinlerdeki geçmiş algısına yönelik yanlış tasavvurların geleceği de olumsuz yönde etkileyeceğine değinmiştir. Bu konuda ağaçların güçlerini köklerinden alması metaforuna yer vermiş ve geçmişini bilmeyenlerin geleceklerini inşa edemeyeceklerini ifade etmiştir. Onun zihin dünyasında geçmişini reddetmekten ziyade dürüstçe, adaletli, sağlıklı ve doğru bir şekilde anlamak vardır. İnsanın ve toplumun geleceğini ancak bu şekilde mümkün görmektedir. Gelecekte insanın özne konumunda olabilmesinin ve evrensel ölçekte bilim üretebilmesinin geçmişten güç alarak gerçekleşebileceğini düşünmektedir ve bunu destekleyen tweetler paylaşmıştır;

"Geçmişini iyi bilmeyen, kendi köklerinden beslenemeyen toplumlar rûzgara göre şekil alır ve çok kolay savrulur... Ağaç kökleri kadar sağlam olabilir."³⁰

"Geçmişini bilmek, doğru anlamak demek, bize intikal eden mirasımızla hesaplaşarak, yüzleşerek, doğruları ve yanlışları ayırt etmek, evrensel boyut taşıyan kökler üzerinde, özü koruyarak, insanlığın tecrübesinden de yararlanarak kendi geleceğimizi inşa etmeye çalışmak demektir..."³¹

²⁷ Onat, "Tarih", geçmişten intikal ... edilir.", *Twitter* (2 Aralık 2015, 10:01).

²⁸ Onat, "Tarih "geçmiş"ten gelen ... kılar.", *Twitter* (12 Ekim 2016, 08:03).

²⁹ Onat, "Geçmiş" ve "tarih" aynı şey ... söylemdir.", *Twitter* (19 Kasım 2016, 10:34).

³⁰ Onat, "Geçmişini iyi bilmeyen, kendi köklerinden ... olabilir.", *Twitter* (5 Ocak 2019, 16:33).

³¹ Onat, " Geçmişini bilmek, doğru anlamak ... demektir.", *Twitter* (5 Ocak 2019, 17:51).

"Her ne sebeple olursa olsun geçmişteki gerçekler çarpıtılarak, tahrif edilerek, görmezlikten gelinerek inşa edilen bir tarih ne toplumu birleştirebilir, ne de insanlara gelecekle ilgili doğru bir istikamet yakalama imkânı sunabilir... Tarih anlam ve önemini gerçeklerden alır."³²

Onat, Müslüman gelenekteki geçmiş ve tarih algısının sağlıklı olmayışının süreçleri okuyamamaktan kaynaklandığını tespit etmiş ve geleceğe dair belirsizliklerin artmasıyla birlikte geçmişin daha fazla kutsallaştırıldığını ifade etmiştir.

"Müslüman gelenekte "süreç" algısı sorunludur. Geçmiş doğru anlayabilmek ve gerekli dersleri çıkarabilmek için süreç okumayı bilmek gerekir."³³

Geçmiş, yaşanmış ve bitmiştir ancak buna rağmen vazgeçilemezdir. Çünkü insanlar geçmişteki veriler ve deneyimlerle bugünlerini inşa ederler. Geçmiş "muazzam bir hazine" olarak niteleyen Onat, geçmiş ile tarih arasındaki mesafenin yok olmasına karşın bu birikimin eleştirel düşünceyle ele alınıp, değerlendirilmesi sayesinde güvenli bir geleceğin inşa edilebileceğine işaret etmiştir. Ayrıca geçmiş mahkûm olmaktan kurtulmak için dört maddelik bir öneri sunmuştur;

"Maziye mahkum olmaktan kurtulabilmek için; 1) Hayatın geleceğe doğru aktığını, 2) "Geçmiş"in de her daim yeniden inşa edildiğini, 3) Yaratıcı yetilerini yitiren birey toplumların geçmişi kutsallaştırdıklarını, 4) Eskilerin kavgasını sürdürmenin akıl işi olmadığını bilmek gerekir."³⁴

2.2. Din-Bilim İlişkisi

İslam Medeniyetini, negatif dini düşünce olarak değerlendiren ve din ile bilim arasındaki ilişkiyi Avrupa merkezli görmek isteyenlerin İslam'da akılcılığın ve bilimin olmadığını iddia ettiklerini üstelik bunun sebebini de İslam'la ilişkilendirdiklerini görmekteyiz. Avrupa'da

³² Onat, "Her ne sebeple olursa olsun geçmişteki ... alır.", *Twitter* (4 Ocak 2019, 11:46).

³³ Onat, "Müslüman gelenekte ... gerekir.", *Twitter* (8 Kasım 2017, 12:15).

³⁴ Onat, "Maziye mahkum olmaktan kurtulabilmek için ... gerekir.", *Twitter* (15 Eylül 2020, 09:36).

bilimin yükselişi kiliseyle olan tabir-i caizse savaşın kazanılmasıyla gerçekleşmiştir. Bu nedenle din, bilimin önünde engel olarak görül-müştür. Din ile bilim arasında uyumsuzluk olduğu düşüncesine İslam medeniyetinde de rastlamaktayız. Onat, paylaşımlarında bu yanlış kanaate dair tespitler ve önerilerde bulunmuştur. Din ile bilimin bir-birinin alternatifi olmadığını, işbirliği yapmaları gerektiğini ve insan-lığın geleceğinin yeni bir bilim paradigmasına bağlı olduğunu şöyle ifade etmiştir;

"İnsanlığın mutluluğu din ve bilimin işbirliği yapmasına bağlıdır; din ve bilim birbirinin alternatif değil; çatışmamalı..."³⁵

"İnsanlığın geleceği yeni bir bilim paradigmasına, daha insani tek-nolojiye, din ve bilimin işbirliğine bağlıdır. Güç zehirlenmesi öldü-rür."³⁶

Onat, İslam'ın kendini akılla temellendiren ve bilimi teşvik eden bir din olduğunu dile getirmiştir. Kur'an, bilimi, bilgiyi ve düşünmeyi telkin etmiş, Hz. Peygamber de ilmi, "müminin yitik malı" olarak ni-telemiştir. O, salih amelin zirvesi olarak bilim ve sanatı işaret etmiş ve bu güce sahip olunmadan din ve medeniyetten söz edilemeyeceğini iddia etmiştir. Ayrıca bilim, insanın özgür, onurlu ve mutlu olmasını sağlar. Aynı şekilde dinin amaçları da bu doğrultudadır. Bu nedenle insanın hayatını, mutluluğunu ve geleceğini esas alan din ve bilimin birlikte hareket etmesi insanlığın geleceği açısından büyük önem arz etmektedir. Bunu açıklayan tweetleri şöyledir;

"İslam gibi kendini akılla temellendiren, akli sorumluluğun ön ko-şulu olarak belirleyen ve bilimi teşvik eden bir din için, "din-bilim çatışması" gibi bir sorun olmaz."³⁷

"Din-bilim çatışması İslam'ın sorunu değildir; Müslümanların da sorunu olmamalıdır. Kur'an, düşünmemizi, her konuda delillere da-yanmamızı ister; Hz. Muhammed'in ifadesiyle "ilim/bilim talep et-mek, kadın erkek her Müslüman'a farzdır."³⁸

³⁵ Onat, "İnsanlığın mutluluğu din ve bilimin ... çatışmamalı.", *Twitter* (18 Ara-lık 2016, 13:45).

³⁶ Onat, "İnsanlığın geleceği ... öldürür.", *Twitter* (29 Ekim 2017, 06:18).

³⁷ Onat, "İslam gibi kendini akılla temellendiren, ... olmaz.", *Twitter* (11 Kasım 2019, 11:33).

³⁸ Onat, "Din-bilim çatışması İslam'ın sorunu değildir; Müslümanların ... farz-dır.", *Twitter* (10 Kasım 2019, 08:06).

Onat, din ve bilimi güven olarak nitelemekte, bilimin önemsenmediği ve din ile çatıştığı yerde insanın ve toplumun çeşitli sorunların altından kalkamayacağını düşünmektedir. İnsanın insanca yaşaması için din ve bilimin özgürleşmesi gerektiğini, cehaletin vereceği zararlardan korunabilmenin ve tarih sahnesinde özne konumuna yükselbilmenin çıkış yolu olarak din ve bilimin işbirliğini önermektedir.

"Dinin ve bilimin özgürlüğe, insanın insanca yaşamasına katkı sağlayabilmesi için tahakküm aracına dönüşmemesi gerekir; sorumluluk bilinci gelişmemişlerin insafına bırakılırsa, meşrulaşan cehaletin sonuçlarını kestirmek mümkün olmaz..."³⁹

"Aklın ve bilimin önemsenmediği, itibar görmediği her yerde din yok olmazsa bile temel işlevlerini yitirir; insanın mutluluğu din ve bilimin işbirliğine bağlıdır."⁴⁰

"Güven, varoluşsal bir ihtiyaçtır; insan yaşamak için güvenli alanları keşfetmek, hatta yaratmak zorundadır. Din ve bilim "güven" demektir."⁴¹

2.3. Bilgi

Bilgi, İslâmî terminolojide genel olarak *el-ilm* ve *el-ma'rife* terimleriyle ifade edilen daha ziyade bilen (özne) ile bilinen (nesne) arasındaki ilişki, yahut bilme eyleminin belli bir ifade şekline bürünmüş sonucu olarak anlaşılmıştır. Aynı şekilde sonuç olarak "bilinmiş" olduğu için bilginin *mâlûmat* kelimesiyle de karşılandığı görülür.⁴² Bilgi, kendi varlığının farkında olan insanın, hem kendisini hem etrafında olup bitenleri hem de evreni anlama ve anlamlandırma çabasının sonucu olarak bilme faaliyetini anlamlı kılan, bilme eyleminin karşılığı olan her şeydir.⁴³ İnsanın varlık yapısı ile ilgili olan

³⁹ Onat, "Dinin ve bilimin özgürlüğe ... olmaz...", *Twitter* (28 Şubat 2019, 10:02).

⁴⁰ Onat, "Aklın ve bilimin önemsenmediği ... bağlıdır.", *Twitter* (21 Eylül 2018, 10:58).

⁴¹ Onat, "Güven" varoluşsal bir ... demektir.", *Twitter* (22 Ekim 2017, 09:53).

⁴² Necip Taylan, "Bilgi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Erişim 20 Nisan 2021).

⁴³ Hasan Onat, "İslam Bilimleri ve Yöntemi Açısından Tarihin Anlam ve Önemi", *Kur'an ve İslami İlimlerin Anlaşılmasında Tarihin Önemi*, ed. M. Mahfuz Söylemez (Ankara:Ankara Okulu Yayınları, 2013), 15.

bilme faaliyeti insanın geleceğini inşa etmesinde temel bir işlev görür. İnsanın sorumluluk sahibi olmasından dolayı ilk olarak neyi bilmesi gerektiği kelamcılar tarafından tartışılmış ve çeşitli görüşler ortaya atılmıştır.⁴⁴ Onat, paylaşımlarında bilginin mahiyeti, insan ve toplum için önemi ve bilgi elde edinme yolları üzerinden mesajlar vermiştir. Bilginin insan aklının işleyişi ile ilgili olduğunu ve insanın zihninde var olan anlam çerçevesi ve imkân nispetinde bunun gerçekleştirildiğine dikkat çekmiştir. Bilgi ile bilinen arasında anlama ve anlamlandırma farkı bulunduğunu belirtmiş, bu açıdan önemli olanın doğru ve güvenilir bilgi elde etmek olduğunu öne çıkarmıştır. Doğru ve güvenilir bilgi, insanı özgürleştirir, güç kazandırır, hayatını anlamlı kılar.

"Bilgi ile bilinen arasındaki farkı fark etmek güvenilir bilgi sahibi olmanın en alt basamağıdır. Herhangi bir şey hakkındaki bilgi o şeyin kendisi demek değildir."⁴⁵

"Bilgimizin kaynaklarını ve üretim süreçlerini bilmeden güvenilir olup olmadığını bilemeyiz. Güvenilir bilgi cesaretin, özgüvenin kaynağıdır."⁴⁶

Onat, Kur'an'da bulunan bilgi konusunda zan ile hareket etmemek ve bilmediğinin peşine düşmemek gibi tavsiye edilen hususlara dikkat çekmiştir. Bilginin kaynaklarını değerlendirirken bilgi edinme yollarını müstakil bir başlık altında ele alan ilk İslam bilginlerinden İmam Mâturîdî'nin bilgi anlayışına önem vermiştir. Mâturîdî'nin keşf, keramet ve ilhamı bilgi kaynağı olarak kabul etmediğini belirtmiş ve İmam Mâturîdî'nin anlaşılmasının önemine değinmiştir.⁴⁷ O, özellikle din alanındaki bilgilerin belgelere dayalı, bilimsel olması gerektiğini savunmuş, din alanında sahip olunan bilgileri "denize akan nehirler" metaforuyla açıklamıştır. Din alanındaki bilgilerin değişerek, dönüşerek ve farklılaşarak sonraki nesillere ulaştığını belirtmiştir. O,

⁴⁴ Hüseyin Atay, "Bilgi Teorisi (İlmin İmkânı)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXIX, (1987), 1-40.

⁴⁵ Onat, "Bilgi ile bilinen arasındaki ... değildir.", *Twitter* (28 Kasım 2017, 12:24).

⁴⁶ Onat, "Bilgimizin kaynaklarını ... kaynağıdır.", *Twitter* (30 Eylül 2017, 10:37).

⁴⁷ Mâturîdî'nin bilgi anlayışı için bkz; Ebû Mansûr el- Mâturîdî, *Kitâbü't-Tevhîd Tercümesi*, çev. Bekir Topaloğlu, (İstanbul: İsam Yayınları, 2016), 45-54.

din konusunda doğru bilginin ölçütü olarak da akıl ve vahyi kabul etmiştir.

"İslam, hayatın bütün alanlarında sağlam, doğru, güvenilir bilginin esas alınmasını (Ahzab 33/70), "zan" ile hareket edilmemesini (Hucurat 49/12), "en güzel" in bulunmasını (Zümer 39/18) ister. Sorumluluk bilinci, hesabını vereceğimiz her kararın, mutlaka "doğru" bilgi ile verilmesini gerektirir.."48

"İmam Maturidi hiçbir zaman kendisine vahiy geldiğini iddia etmedi; keşf, keramet ve ilhamı da bilgi kaynağı olarak kabul etmedi. Her insan gibi onun da doğruları ve yanlışları vardır. Ürettiğimiz sorunları kendimiz çözmek zorundayız, İmam Maturidi değil. Onu doğru anlayalım yeter." 49

"Din alanında belirleyici olacak bilginin akla, Kur'an'ın kurucu ilkelerine ve varoluşun yasalarına uygun olması gerekir. Hayatın tümünde olduğu gibi "din" alanında da güvenilir/doğru bilgi meselesi hayati önem taşımaktadır; yanlış bilgi ile asla doğru sonuçlara ulaşamaz."50

2.4. Eleştiri ve Eleştirel Düşünce

İslam açısından bakıldığında Kur'an'ın dışındaki her türlü bilgi beşeri olarak kabul edilir. Bu nedenle tenkit ve tahlile açıktır. Müslümanlar, Kur'an'dan ve insanlığın birikiminden yararlanarak içtihat yapmışlar, düşünce üretmişler, muhtelif bilim alanlarında muazzam gelişmeler ortaya çıkarmışlardır. Ancak beşeri bilgi evrensel nitelik taşıyor ise, üretildiği zaman da, bugün de doğru olabilir. Bazı bilgiler ise üretildikleri zaman doğru ve anlamlı olmalarına rağmen, bugün doğru sayılmazlar. Bazı görüşler de üretildikleri zamanda da, bugün de yanlış olabilir. Bu doğrultuda açıkça Kur'an'a aykırı olan bir görüşün İslamî açıdan doğru ve bağlayıcı olduğu söylenemez. Âlimlerin görüşleri şayet Kur'an'a, akla ve eşyanın hakikatine uygun ise doğru

⁴⁸ Onat, "İslam, hayatın bütün alanlarında ... gerektirir.", *Twitter* (14 Şubat 2019, 22:36).

⁴⁹ Onat, "İmam Maturidi ... yeter.", *Twitter* (26 Ekim 2018, 22:12).

⁵⁰ Onat, "Din alanında belirleyici olacak ... ulaşamaz..", *Twitter* (29 Kasım 2018, 22:12).

olabilir. Sadece Kur'an'ın dışındaki her türlü bilginin beşeri bilgi kabul edilmesi ve tenkit/tahlile açık olması eleştirel zihniyet için bir açık kapıdır.⁵¹ Eleştirel düşünce bilginin doğruluğunu tespit etme açısından büyük önem arz etmektedir.

Onat, eleştiri ve eleştirel düşünceyi insan- insan ilişkisi ve insan- din ilişkisi açısından değerlendirmiştir. Eleştirinin açık aramak değil imkân aramak olduğu dile getirmiş ve insanı zenginleştirip, olgunlaştıracağına işaret etmiştir.⁵² Eleştiri, reddetmek veya kötülemek değil aksine anlamak ve çözümlenektir. O, paylaşımlarında kendilerini dürüstçe ve samimiyetle eleştiren dostlara sahip olan insanları şanslı olarak nitelmiştir. Eleştirel düşünceye sahip insanların toplum içerisindeki ilişkilerinin sağlıklı devam edebileceğine dikkat çekmiş, insanın din ile ilişkisinde eleştirel düşüncenin önemine vurgu yapmış ve şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

" Sadece Müslümanların değil, insanlığın geleceği de eleştirel düşüncenin hayatın bütün alanlarında etkin olmasına bağlıdır; iman akılla temellendirilmediği takdirde eleştirel düşünce gelişemez ve yanlışların farkına varmak pek mümkün olmaz."⁵³

"Kendisine, bilgisine, inancına güveni olmayanlar, değişmekten korkarlar; eleştiriden haz etmez, öğrenmekten mutlu olmazlar... Bizi, samimiyetle eleştirebilen dostlarımız var ise, şükredecek çok şeyimiz var demektir; eleştiri geliştirir, zenginleştirir, olgunlaştırır."⁵⁴

2.5. Akıl

İnsanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliği akıllı bir varlık olması ve akletme yeteneğine sahip olmasıdır. Akıl, insanın bilgi elde ettiği ve bilgi ürettiği bir kaynaktır. Onat, akıllı insan olmanın ve sorumluluğun ön koşulu olarak tanımlamıştır. Aklın sürekli öğrenen

⁵¹ Onat, "Dini Çoğulculuk, Din Özgürlüğü, Din-Cihat İlişkisi Bağlamında Şiddet Sarmalından Çıkış Yolu: Eleştirel Düşünce, Adalet ve Yüksek Güven Kültürü", 357-358.

⁵² Bkz; Hasan Onat, "Allah İnsanın Aklına Güvenmektedir Ya Biz?" (Erişim: 24 Nisan 2021).

⁵³ Onat, "Sadece Müslümanların değil, ... olmaz ", Twitter (6 Şubat 2018, 12:47).

⁵⁴ Onat, "Kendisine, bilgisine, inancına ... olgunlaştırır.", *Twitter* (11 Nisan 2019, 06:52).

yapısını "öğrenen algoritma" olarak ifade etmiş, etkin kullanıldığı sürece kendini yeniden inşa eden aklın kapasitesini artıracakını dile getirmiştir. Ancak etkin olarak kullanılmadığı sürece akıl işlevlerini yitirir. Ona göre akıl, insana verilen en büyük nimetlerdendir. İnsanın dini açıdan sorumlu olması da akıllı bir varlık olmasından kaynaklanmaktadır. Kur'an'da akletmekten sıkça bahsedildiğini belirtmiş, dini açıdan akli etkin kullanmanın farzların başında geldiğini söylemiştir.

Vahyin, akla destek olmak için geldiğini vurgulayan Onat, insanın varoluşsal özellikleri gereği akıl ve vahyin işbirliğini zorunlu görmektedir. Akıl, neyin makul olduğunu bilebileceği gibi aynı zamanda da sınırlıdır. Bu nedenle hüküm koyma özelliği ve yaptırım gücü bulunmaz. Allah, vahyi bu anlamda akla destek olarak göndermiştir. O, akıl düşmanlığının ve aklın itibarsızlaştırılmasının İslam'a aykırı olduğunu bunun da adaletsizlikle beslendiğini dile getirmiştir. Akıl düşmanlığını yaşam biçimi haline getirenlere Kur'an'ın bile şifa olmayacağını iddia etmiş ve bu kişileri ölü insanlardan farksız görmüştür. Bu görüşünü; " Bil ki sen ölülere işittiremezsin, arkalarını dönüp giderlerken sağirlara da çağrıyı duyuramazsın"⁵⁵ " Dirilerle ölüler de bir değildir. Allah dilediğine elbette işittirir; ama sen kabirlerdekilere de işittirecek değilsin!"⁵⁶ "Bil ki sen ölülere işittiremezsin; dönüp giderlerken sağirlara da çağrıyı duyuramazsın."⁵⁷ ayetler ile temellendirmeye çalışmıştır.

Onat, aklın itibarsızlaştırıldığı toplumlarda bilimin, adalet ve özgürlüğün gelişemeyeceğini ifade etmiştir. Böyle bir toplumun yaratıcı yetilerini kaybederek nesne konumuna düşeceğini ve hayat damalarının kuruyacağını belirtmiştir. Dinî alanda da aklın önemine vurgu yapmış, İslam'ın olduğu yerde akıl düşmanlığına alan açılmayacağını dile getirmiştir. Akli temellerden yoksun olan inancın, insanı sağlıklı bir dini hayata yönlendirmeyeceğini aksine insanı körü körüne bağlılığa savuracağını söylemiştir. Son olarak ise akıl düşmanlarının

⁵⁵Kur'an Yolu (Erişim 24 Nisan 2021), en-Neml, 27/80.

⁵⁶Kur'an Yolu (Erişim 24 Nisan 2021), el-Fatır, 35/22.

⁵⁷ Kur'an Yolu (Erişim 24 Nisan 2021), er-Rum, 30/52.

en büyük çelişkilerinden biri olarak bu düşmanlığın bile akılla yapıldığının farkında olmamalarını bir cehalet olarak görmüştür. Konuyla ilgili paylaşımlardan bazıları şu şekildedir:

"Kur'an nasıl Allah'ın ayet'i ise, akıl da, evren de Allah'ın ayetidir. İslam'ın olduğu yerde akıl, din ve bilim çatışmaz; işbirliği yapar."⁵⁸

"Akıl etkin kullanıldıkça kendini geliştirir, kapasitesini artırır, daha fazla işlevsel olur; gerçek anlamda 'engelli' olmak akıl düşmanlığı yaparak kendini inkâr etmektir."⁵⁹

"Doğru düşünmek, her zaman doğru olanı yapmak demek değildir; aklın yaptırım gücünün olmayışı akıl-vahiy işbirliğini zorunlu kılmaktadır."⁶⁰

3. DİN-MEZHEP İLİŞKİSİ

Tarih boyunca bütün toplumlarda var olan evrensel bir olgu olarak din, insanın hem iç dünyasını hem toplumsal hayatını kuşatan, anlamlandıran ve insanın çevresiyle, evrenle ve yaratıcısıyla arasındaki ilişkisinin sınırlarını belirleyen bir disiplindir. Mezhep ise Arapça z-h-b kökünden türemiş kelime olarak gidilen yol anlamına gelmektedir. İslam dini açısından itikadî ve amelî sahadaki düşünce ekolleri diyebileceğimiz mezhepler kısa ve öz şekilde din alanındaki farklılıkların kurumsallaşması olarak tanımlanabilir.⁶¹ Çalışmamızda bu alanların birbiri ile parça-bütün ilişkisi bakımından irtibatlı olmaları sebebiyle aynı başlık altında ilgili paylaşımları ele alacağız.

Onat'ın paylaşımlarının ağırlıklı bir kısmını din, İslam ve mezhepler hakkındaki değerlendirmeleri oluşturmaktadır. Onun temelde vermek istediği mesaj yaşanan geçmişte ve günümüzde dinî yaşam ile ilgili problemlerin esasen din'in kendisinden kaynaklanmadığıdır. Çünkü din, insanı yüceltir, yüksek güven kültürünün yaratılması ve

⁵⁸ Onat, "Kur'an nasıl Allah'ın ayet'i ise, ... yapar.", *Twitter* (8 Nisan 2016, 12:21).

⁵⁹ Onat, "Akıl etkin kullanıldıkça ... etmektir.", *Twitter* (3 Aralık 2017,09:40).

⁶⁰ Onat, "Doğru düşünmek, ... zorunlu kılmaktadır.", *Twitter* (17 Ekim 2017, 12:10).

⁶¹ Onat, Hasan, Kutlu, Sönmez (ed.), *İslâm Mezhepleri Tarihi El Kitabı*, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), s.42.; İlyas Üzüm, "Mezhep", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Erişim 23 Nisan 2021).

içselleştirilmesini sağlar. Din, temelde bireyseldir ve adalet ile özgürlüğün olduğu ortamlarda işlevlerini sağlam şekilde yerine getirebilir. Ancak dini alandaki bilgi boşluğu ve çarpık zihniyetlerin yansımaları dinin akılla irtibatının kopmasına sebep olmaktadır. Onat, sorgulama süreçleri ve eleştirel düşünmenin etkinleştirilmediği takdirde dini alandaki bilgi boşluğunun çeşitli sorunları doğuracağını ifade etmiştir. Bu sorunların başında geleneğin dinleştirilmesi, mezheplerin dini temsil eden yegâne kurumlar olarak kabul edilmesi ve din istismarının gün yüzüne çıkmasını sayabiliriz. O, din alanındaki kafaları karıştıran problemlerden kurtulmak için başlangıç noktası olabilecek birtakım ilkeleri önemsemiş ve onları şu şekilde öne çıkarmıştır:

"Din alanında kafa karışıklığından kurtulmak için beş ilke: 1. İslam'da akla aykırı hiçbir şey yoktur. 2. Bütün mü'minler iman bakımından eşittir. 3. Amel ve iman ayrıdır. 4. Kur'an'ın dışındaki bilgiler insan ürünüdür. 5. Hz. Muhammed "örnek" tir. Bu ilkelerin kaynağını merak edenler, büyük âlim Ebu Hanife'nin *el-Âlim ve'l-Muteallim* isimli eserini okuyabilirler. Ebu Hanife'ye durup dururken "İmam A'zâm" denilmemiş..."⁶²

Daha önce de ifade edildiği gibi insanın hayatına anlam katmak ve rehberlik etmek için gönderilen son ilahi din İslam'dır. Onat, paylaşımlarında İslam'ın temel ilkelerine, insanlara vermek istediği mesajlara ve İslam'ın doğru anlaşılmasının önemine dikkat çekmiştir. O, İslam'ın hayatı ve barışı esas alan bir din olmasına karşın yanlış din anlayışının sebep olduğu sorunlara değinmiş ve faturanın İslam'a kesilmesinin yanlışlığını vurgulamıştır. İslam'ın temel maksatlarını hayat, adalet ve özgürlük olarak üçlü şekilde formül etmiş ve bunu makâsıd-ı selâse olarak isimlendirmiştir. İslam'ı, iyi insan olma projesi olarak tanımlamış ve amacının ilkeli insan inşa etmek olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca o, inanç konusunda imanın bireysel olduğun sık sık tekrarlamış ve imanın ve sorumluluğun bireysel olduğun bilincine sahip olmayı önemsemiştir. İslam'ı doğru anlamak için akıl ve vahyin işbirliğinin gerekli olduğunu şöyle ifade etmiştir.

⁶² Onat, "Din alanında kafa karışıklığından ... denilmemiş.", *Twitter* (6 Temmuz 2020, 08:26).

"İslam'ın insanı insan yapan yüksek evrensel ilkelerine, Müslümanlar pek fark etmeseler de, bütün insanlığın şiddetle ihtiyacı vardır."⁶³

"İslam şeffaf, akıl temelli bir dindir; doğru anlaşılması "din" tüccarlarını işsiz bırakır. "İslam'ı doğru anlama gayreti neden fitne olsun ki?"⁶⁴

Onat, İslam'ı mezhep, cemaat ve tarikat yapıları üzerinden okumanın doğru olmadığını düşünmektedir. Çünkü İslam'a göre seçilmiş şahsiyetler veya gruplar yoktur. İslam, insanın fitratını esas alan, akılla temellendirilmiş ve tanrı-insan ilişkisinde aracıya yer vermeyen bir dindir. Hâlihazırdaki İslam toplumunun açmazlarına baktığımız zaman mezheplerin dinin yerine ikame edilmesi gibi bir sorunla karşılaşmaktayız. Oysa mezheplerin dinin anlayış biçimi oldukları fark edilse medeniyetimizde birer zenginlik ve çeşitlilik oldukları görülecektir. Paylaşımlarda üzerinde en çok durulan konulardan birisi mezheplerin dinin anlayış biçimleri oldukları, dini tekellerine alamayacaklarıdır. Mezheplerin beşer ürünü oldukları anlaşıldığı zaman din üzerinden yapılan ayrımcılıklar, şiddet, terör ve en önemlisi tekfir mekanizması büyük oranda güç kaybedecektir. Sorunlar aslında mezheplerden değil onları dinleştiren çarpık zihniyetten kaynaklanmaktadır. Bu zihniyet yok olmadan ne yazık ki çatışmanın önüne geçilememek mümkün görünmemektedir. Onat'ın bu noktada önemsemediği "İslam Ortak Paydası" bilgi ve bilinci Müslümanların birlik ve beraberliğini güçlendirmek açısından oldukça önemlidir.⁶⁵ Ortak payda bilincinin gelişmesi, mezheplerin İslam dünyasında birer zenginlik vesilesi olmasına katkı sağlayacaktır. Onat, Tevhid-Ahiret-Nübüvvetine inanan kimselerin Müslüman olduğunu, kendisini İslam daireleri içinde görenleri, kimsenin tekfir etme yetkisine sahip olmadığını şöyle belirtmiştir:

⁶³ Onat, "İslam'ın insanı insan ... vardır." *Twitter* (29 Aralık 2016, 19:31).

⁶⁴ Onat, "İslam şeffaf, ... olsun ki?", *Twitter* (14 Aralık 2018,09:20).

⁶⁵ Onat'ın bu konu hakkında vefatından kısa süre önce yayınlanan son eseri için bkz; Hasan Onat, *İslam Ortak Paydası ve Mezhep Gerçeği*.

"Mezhep çatışmasını "tekfir" mekanizması meşrulaştırmaktadır. İslam Ortak Paydası Bilinci gelişmeden "tekfir"i önlemek mümkün olmaz."⁶⁶

"İslam ortak paydası bilinci geliştiği zaman, farklılıklar zenginlik olarak anlaşılabilir. İslam, hiçbir mezhebin tekelinde değildir."⁶⁷

Yukarda görüldüğü üzere mezheplerle ilgili genel değerlendirmeler ve İslam Ortak Paydası bilinci hakkında paylaşımlar ağırlıklı olmakla birlikte Onat, Şiilik ve özellikle Şii-Sünni çatışması hakkında önemli tespitlerde bulunmuştur. Bugün Ortadoğu'da yaşananları anlamak için Şiiliğin anlaşılması gerektiğini ısrarla vurgulamıştır. Şii-Sünni çatışmasını, Araplar ve Farslardan önce Türklerin ve Türkiye'nin meselesi olarak görmüş, olası bir mezhep çatışmasını ancak Türkiye'nin önleyebileceğini savunmuştur. O, tarihteki en acı olaylardan biri olan Kerbela olayına da değinmiş ve geçmişte yaşananların eleştirel süzgeçten geçirilerek doğru değerlendirilmelerinin önemini bu olay üzerinden ele almıştır. Hz. Hüseyin'in öldürüldüğü dönemde ortada Şiilik ve Sünniliğin bulunmadığı gibi o dönemde Türklerin de henüz Müslüman olmadıklarını ifade etmiştir. Geçmişin idealize edilmesinin, süreç bilincine ve Müslümanların geleceğine nasıl zarar verdiğini Kerbela örneği üzerinden anlamaya ve anlatmaya çalışmıştır.⁶⁸ Bu konudaki paylaşımları şöyledir:

"Şiilik-Sünnilik meselesini anlamak isteyenlere küçük bir ipucu: Bugün Tebriz'de yaşayan Şii Türkler, 1453'de orada yaşasalardı, Sünni olacaktı. Bugün Ankara'da, kendisini Ehl-i Sünnet'ten kabul edenler de Tebriz'de yaşıyor olsalardı, kendilerini Şii-İmami olarak görecektirdi."⁶⁹

"Kerbela'yı anlamak için yeterince emek harcamayanlar, Müslümanların yaşadığı her yerin Kerbela'ya döndüğünü göremezler..."⁷⁰

⁶⁶ Onat, "Mezhep çatışmasını ... olmaz.", *Twitter* (7 Kasım 2016, 19:43).

⁶⁷ Onat, "İslam ortak paydası ... değildir.", *Twitter* (4 Ocak 2016, 13:42).

⁶⁸ Hasan Onat, "Kerbelayı Doğru Okumak", (Erişim 24 Nisan 2021).; *Emeviler Dönemi Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*, (İstanbul: Endülüs Yayınları, 2016).

⁶⁹ Onat, "Şiilik-Sünnilik meselesini ... görecektirdi.", *Twitter* (9 Ocak 2020, 19:46).

⁷⁰ Onat, "Kerbela'yı anlamak için ... göremezler.", *Twitter* (29 Ağustos 2020, 13:27).

4. İNSAN VE ANLAM ARAYIŞI

Arapçada beşer, insan topluluğu anlamına gelen ins kelimesinden türetilen ve kadın/erkek her ferdi ifade etmek için kullanılan insan kelimesi, üns mastarı ile irtibatlandırılmıştır. Üns mastarı ise alışmak, uyum sağlamak anlamına gelmekle birlikte Türkçe'de ünsiyet olarak kullanılmaktadır.⁷¹ Onat, insanın biyolojik bir varlıktan daha fazlası olarak bilgi, değer ve anlam varlığı olmasına dikkatleri çekmeye çalışmıştır. İnsana, insanî değerlere ve ilişkilere fazlasıyla önem vermiş olmasından dolayı insanın varlığına, hayatının anlamına, insanca yaşamasına dair pek çok öneri, tespit ve değerlendirmede bulunmuştur. O, insanın psikolojik gerçekliğinin ve sosyal bir varlık olmasının farkında olarak insan ile ilgili değerlendirmelerinde insanın özelliklerini merkeze alarak anlamaya çalışmıştır.

Paylaşımlarda en çok tekrarlanan konu insanın özgün, özgür ve biricik olmasıdır. Aslında bu gerçek kabul edilse insana ve insanlığa dair var olan bütün sorunlar için çıkış yolu görünmüş olacaktır. Her insan aynı özden yaratılmış ve aralarında fark bulunmamaktadır. Öncelikle insanların bunun farkında olup kendilerine değer vermesi, önemsemesi ve saygı duyması gerekmektedir. Çünkü kendini önemsemeyen insanı, hiç kimse önemsemeyecektir. İnsan, gücünü bilgisinden, ilkelerinden ve değerlerinden almalıdır. Bunu yapamadığı takdirde başkalarının gölgesinde kalır ve nesneleşmeye başlar. Onat, insanın amaçlarından birini iyilerin en iyisi ve kendisi olması şeklinde şöyle tarif ederek şu paylaşımlarda bulunmuştur:

"Tek tek her insan biricik, özgün ve özgür bir varlık olduğu için, her insanın kendine özgü bir hikayesi olmalıdır. Başka hayatlarda var olmaya çalışmak, hep başkalarının istediği gibi olmak, birileri tarafından kaleme alınan senaryoda sadece oynamak gibidir.." ⁷²

"İnsanı insan yapan 7 ilke: Bilgelik, adalet, doğruluk, cesaret, iffet, ölçülülük ve merhamet. "Din güzel ahlaktır." (Hz. Muhammed)." ⁷³

⁷¹ İlhan Kutluer, "İnsan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Erişim 24 Nisan 2021).

⁷² Onat, "Tek tek her insan biricik, ... gibidir.", *Twitter* (27 Kasım 2018, 09:58).

⁷³ Onat, "İnsanı insan yapan ... ahlaktır.", *Twitter* (11 Eylül 2017, 16:17).

İnsanın oluş halinde bulunması ve her an yeni bir insan olduğuna dikkat çeken Onat, insanın bu oluş sürecine salih amel üreterek katılması gerektiğini aksi takdirde tüketim batağına düşüp zamanla kendini de tüketeceğini dile getirmiştir. Çalışmak ve üretmek insanın fitratında vardır ve işe yaramadığını hisseden insanın psikolojik olarak içine düştüğü buhranlardan kurtulması oldukça güçtür. O, insanın en çok ihmal edilen özelliğinin ise uyum kabiliyeti olduğunu vurgulamıştır. İnsanın sahip olduğu yüksek uyum kabiliyetinin birçok avantajı bulunmasına rağmen kötülöklere uyum sağlamak insanın ve insanlığın sonunu getirebilir. İnsanla ilgili değerlendirmelerinden en çok öne çıkan tespiti ise ezilen insanların psikolojisi olmuştur. O, ezilen insanların ellerine güç geçtiği zaman çok tehlikeli olacaklarını ifade etmiş ve "Ezilen insanlar içlerinde ezenleri büyütürler." tespitini sık sık tekrarlamıştır. Onat'a göre insanla ilgili her şey insanın kendisini ve çevresini tanıyıp anlamasıyla anlam kazanmaktadır. İnsan için anlam, anlamak, anlamlandırmak çok önemlidir. İnsanın esas amacı anlamlı bir hayat sürmektir ve var oluşun anlamını yakalayanlar insan olma sınavını kazananlardır. Onun insanlara öğüt niteliğinde hayatı daha anlamlı ve yaşanabilir kılmak adına bir takım önerileri şu şekildedir;

"Hayatımız daha iyi olsun istiyorsak; 1) Sadece kendimizle yarışalım, 2) Kendi gündemimiz olsun 3) Olumsuz düşüncelerin bizi etkilemesine izin vermeyelim 4) Alışkanlıklar geleceği belirler, bilelim. 5) Kazanmadan harcamayalım, üretelim 6) Başarısızlığa takılmayalım 7) Dosdoğru olalım."⁷⁴

4.1. İnsan-İnsan İlişkisi

İnsan, toplumsal bir varlık olması sebebiyle diğer insanlarla temas halindedir. İnsanın, diğer insanlarla ilişkisi tarih boyunca dinler tarafından belirli ilkeler çerçevesinde düzenlenmiştir. Ayrıca toplumsal yaşamda bu ilişkilerin sınırlarını belirleyen kanunlar bulunmaktadır. Onat'ın insan-insan ilişkisine dair değerlendirmelerinin İslam'ın kurucu ilkeleri bağlamında ve yer yer Kur'an'dan ayetlerle desteklene-

⁷⁴ Onat, "Hayatımız daha iyi ... olalım.", *Twitter* (13 Eylül 2020, 19:36).

rek paylaşıldığını görmekteyiz. O, insanın değerli bir varlık olmasından hareketle birbirlerine karşı tahkir edici davranışlarda bulunmalarının hoş olmadığını ve bunun insanın onurunu zedeleyeceğini ifade etmiştir. Ona göre insan ilişkilerinde temel belirleyici yaratıcı sevgi ve güvendir. Yapılan iyiliklerin karşılıksız ve gündeme getirilmeden gerçekleşmesi, yanlışa edep çerçevesinde yanlış denilmesi ve farklı görüşlere karşı saygının yitirilmemesinin insanî ve İslamî olduğunu belirtmiştir. Kendi hayatında da düstur edindiği güzel bir öğüdü öneri olarak tarihe not bırakmıştır;

"İncinsen de incitme!"

4.2. İnsan-Tabiat İlişkisi

Kâinatın bir parçası olan insan için bütün nimetlerin, hayatın devam ettirilebilmesi için ve imtihan olarak yaratılmış olduğuna dair bilgileri Kur'an'ı Kerim'den öğrenmekteyiz. İnsan ile kâinat arasındaki ilişkinin boyutlarını ve sınırlarını yine Kur'an açıklamaktadır. İnsanın topraktan yaratıldığı gerçeği de yine çeşitli ayetlerle bildirilmektedir.⁷⁵ Ayrıca Kur'an, insanın dikkatini tabiata yönlendirerek bu şekilde yaratıcıya ulaşılması gerektiğini hatırlatmış ve tabiatı müşahede eden insanın şükür içerisinde olmasını belirtmiştir. İslam medeniyetine baktığımız zaman kelâmî tartışmalarda kozmolojik delil karşımıza çıkmaktadır. İnsanın tabiatla arasındaki ilişkinin boyutları çeşitli açılardan hem Kur'an'da hem hadislerde ele alınmıştır. Ayrıca İslam medeniyetinin tecrübelerinde bu ilişkinin tezahürleri görülmektedir.

Doğayla iç içe ve barışık olduğunu bildiğimiz Onat, boş zamanlarında ve özellikle 2020 yılının Mart ayından itibaren hayatımıza giren pandemi sürecinde tabiatla daha uzun vakitler geçirme fırsatı bulmuştur. Tabiatla insan ilişkisine dair paylaşımlarının son üç yıl içerisinde artmış olmasını onun doğada geçirdiği geniş zamanlara bağlayabiliriz. Onun değerlendirmelerinde öne çıkan toprak, ağaç, nehir ve güneş metaforları insanın doğa ile ilişkisinin temel noktalarıdır. Modern insanın topraktan uzaklaşıp metropollerde özünden kopuk

⁷⁵ Âl-i İmran 3/59; Kehf 18/37.

hayatlar yaşamasını eleştirmiştir. Çünkü insanın topraktan uzaklaşması aynı zamanda kendinden uzaklaşmasıdır. Toprağı tanımayan kişilerin insanı anlamayacağını dile getirmiş ve insanın topraktan yaratılmış olduğunu sık sık hatırlatmıştır.

Paylaşımlarında en çok karşılaştığımız diğer metafor ise nehirlerdir. İnsanların nehirler ile benzer yönleri bulunduğunu belirtmiş ve nehirlerin ana kaynaklarından akıp gittikleri yerlere doğru serüvenlerinin anlaşılmasını tavsiye etmiştir. İnsanın da nehirler gibi sürekli oluş halinde olması ve her şeyin değişerek, dönüşerek, farklılaşarak buldukları noktalara gelmesini hem insan hem dini gruplar açısından ele almıştır. Onat, tohum ve ağaç metaforlarıyla ilgili de değerlendirmelerde bulunmuştur. Tohumların uygun koşullar sağlandığı zaman toprağa kök salmasına ve ağaçların köklerinin sağlamlığı kadar hayatta kalabilmelerine dikkat çekmiştir. Güneşin doğuşunu, batışından daha muazzam bulmuş ve insan için bu ana şahitlik etmenin umut vaad ettiğini belirtmiştir. Onun, modernite ve dijital kuşatılmışlık içerisinde savrulan insanlara en önemli tavsiyesi; kendilerini bulmaları ve Yaratıcıyı daha iyi tanımak için doğayla uzun vakitler geçirmeleridir.⁷⁶

"Ruhumuzun ne kadar yorulduğunun, zihnimizin ne denli kirlendiğinin farkına varabilmek için galiba biraz toprakla dertleşmeyi bilmekte fayda olmalı... Doğanın dip seslerini bülbüller seslendiriyor... Beynimizin temiz havaya , ruhumuzun dinlenmeye ihtiyacı var."⁷⁷

"Güneşin ilk ışınları karanlıklarla birlikte içimizde biriken korku ve karamsarlığı da eritiyor... Güneşin doğuşu hep muhteşem; sadece aydınlık değil, uyanma, arınma, yenilenme, umut ve dirilişle ilgili duyguları da tetikliyor... Güneş varsa, umut da vardır."⁷⁸

⁷⁶ Onat'ın tabiat ve insan arasındaki ilişkiye dair değerlendirmeleri için ayrıca bkz; Hasan Onat, "Doğanın Dip Seslerine Hiç Kulak Verdiniz mi?", (Erişim 25 Nisan 2021).

⁷⁷ Onat, Ruhumuzun ne kadar yorulduğunun ... var..", *Twitter* (13 Nisan 2019, 13:41).

⁷⁸ Onat, "Güneşin ilk ışınları ... vardır.", *Twitter* (4 Kasım 2018, 08:03).

5. DEVLET VE TOPLUM

Toplumlar tarih boyunca yönetim şekillerinde farklılık olsa da bir devlet geleneğini tecrübe etmişlerdir. Devlet geleneği olmayan toplumlarda ise farklı yönetim kuralları ve şekilleri bulunmuştur. Toplum denildiği zaman akıllara bir yönetim şekli ve devlet idaresi gelmektedir. Aslında toplumların devamlılığı ve gelişmişliği açısından devlet ile olan ilişkileri büyük önem arz etmektedir. Bu ikisi birbirinden ayrı düşünülemez gibi birbirleriyle karşılıklı menfaatleri bulunan yapılarıdır. Onat, paylaşımlarında toplumun geleceği ve devlet yapısı ile ilişkilerinin sınırlarına değinmiştir. O ilk olarak devletin insan için, insanı yaşatmak, özgürleştirmek ve refahını sağlamak için var olduğunu öne çıkarmıştır. En temel vurgularından diğeri ise devletin dininin adalet olması gerektiğidir. Adil ve özgürlüğe önem veren devletler uzun süre hayatta kalabilecekleri gibi insanlığın geleceği için de katkı sunabilirler.

Toplumsal hayatın temel dinamiği güven duygusunun yerleşmesine bağlı olduğu gibi toplum ile devlet arasındaki ilişkide de güven esas olmalıdır. Devletler, insanın hayatını, refahını, huzurunu ve geleceğini amaç edinmeli ve bu doğrultuda stratejiler belirlemelidir. Toplumların ise geçmişe mahkum olmaktan kurtulup geleceğe yön verecek adımlar atması gerekmektedir. Tüketim üzerine kurulu bir düzende ne toplum yaşar ne devlet. Toplum üretmeli, devlet ise insanlara üretebilecekleri ve insanca yaşayabilecekleri imkanlar sunmalıdır. Onun bu konu ile ilgili paylaşımlarında adalet, güven, liyakat sahibi olmak, ahlaki duyarlılık gibi ilkeler ön plana çıkmaktadır. Ayrıca akıl, bilim ve din alanlarının sağlıklı ve eleştirel düşüncenin toplumların ve devletlerin geleceği için belirleyici olacaklarına değinmiştir. Bilgi ve akıl düşmanlığının toplumların umutlarını yok edeceğini ve umutları olmayan bir toplumun yaşayamayacağını şöyle belirtmiştir:

"Bir yerde din birtakım ayrılıkçı duruşlara meşruiyet kazandırmaya başlamışsa; ölümler dirilerden fazla saygı görüyorsa; akıl ve bilim itibarsızlaştırılıyor, cehalet teşvik ediliyorsa; adaletsizlik yaşam biçimine dönüşmüşse devletin ve milletin beka sorunu var demektir." ⁷⁹

⁷⁹ Onat, "Bir yerde din birtakım ayrılıkçı ... demektir.", *Twitter* (18 Kasım 2017, 22:24).

Bu konu hakkında dinin siyasete alet olarak araçsallaştırılmasını eleştiren Onat, din dili ve siyaset dili arasındaki farka dikkat çekmiş ve İslam'ın da siyasî meseleleri insanın sorumluluğuna bıraktığını ifade etmiştir. O, Kur'an'dan yola çıkarak siyasette kurucu ilkeler olarak isimlendirdiği birtakım ilkeleri şu şekilde dile getirmiştir:

"Siyasette Kurucu İlkeler: Makul'u esas almak, her koşulda adaletli ve dosdoğru olmak, emanete ihanet etmemek, işi ehline vermek, uzmanlara danışarak iş yapmak (şura), toplumun, hatta insanlığın yararını gözetmek... İşte bu sebepten, olacaksa, "devletin dini adalet" olmalı..."⁸⁰

Bir toplumda belirsizlik ve güvensizliğin artmaya başlamasıyla kutuplaşmaların artacağını ve insanların bu şekilde buhranlı dönemlerde bir kurtarıcı arayışına gireceklerini ifade etmiş ve çarpık din anlayışı tezahürlerinin böylelikle görünür olacağını belirtmiştir. Bu nedenle toplumun ve devletin geleceğini akıl, bilim ve dinin işbirliğinde görerek siyaset ile dini alanının birbirine karıştırılmaması gerektiğini öne çıkarmıştır.

6. GENEL KONULAR

Hasan Onat'ın paylaşımlarını öne çıkan temalara göre tasnif ettiğimizde birtakım konulara, belirlediğimiz başlıklar altında yer bulamadık. Metnin hacmini aşmaması ve bu paylaşımların nicelik bakımından diğerlerine nazaran daha az olmaları sebebiyle önemli olduğunu düşündüğümüz bazı konulara bu başlık altında yer verdik. Bu konular aile, kadın, eğitim-öğretim ve kitap okumanın önemi hakkındaki değerlendirmelerden oluşmaktadır. Onat, ailede ebeveynler ve çocuklar arasındaki iletişim kanallarının aktif olması gerektiğini ve özellikle çocuklara koşulsuz sevginin hissettirilmesini tavsiye etmiştir. Koşulsuz sevgi ile büyüyen nesillerin özgüvenlerinin gelişeceğini ve hatalardan kolay dönebileceklerini belirtmiştir. O, aile kurumunun önemini "Aile çökerse, devlet de millet de çöker..." diyerek vurgulamıştır. Onat, toplumda kadın algısıyla ilgili ciddi sorunların bulunduğu farkındadır. Kadın ve erkek arasında yaratılış bakımın-

⁸⁰ Onat, "Siyasette Kurucu İlkeler: ... olmalı...", *Twitter* (22 Aralık 2019, 10:42).

dan bir fark bulunmadığını belirtmiş ve kadının olmadığı yerde uygarlıktan bahsedilmeyeceğini dile getirmiştir. Kadına saygı göstermek ve değer vermek aslında insanın, insan olmak bakımından cinsiyetçi ayrımlara mahal vermeden değer olduğu bilincinin benimsenmesiyle gerçekleşir. O, her insanın evlat veya eş olarak bir kadının eseri olduğunu ve anlamlı bir hayatın tohumlarını ancak kadınların yeşerteceğini düşünmektedir. Ona göre toplumların mutluluğu annelerin mutluluğu ile doğru orantılıdır.

Onat, eğitim konusunda ise eğitimin niteliğine dair bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. O, eğitimin insana varoluşsal farkındalık, özgürce aklı kullanma cesareti kazandırması gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca eğitim, insanın kendini anlamasına/tanımaya fırsat vermeli ve yaratıcı yetileri harekete geçirmelidir. Eğitim konusunda üniversitelerin evrensel ölçekte bilim ve değer üretmeleri gerektiğini ifade etmiştir. İlahiyatların ise üniversitenin bir birimi olması açısından din alanında bilimsel bilgi üretmelerinin ne kadar önemli olduğunu ve ilahiyatçı olmanın ağır bir sorumluluk olmasının yanı sıra bir ayrıcalık olduğunu dile getirmiştir.

Onat, kitap okumanın önemini her fırsatta dile getiren bir bilim adamı olarak kendisinde okumayı hiç bırakmamış ve öğrencilerinin farklı alanlardan yeni kitaplarla tanışmasına vesile olmuştur. O, okumanın varoluşsal bir ihtiyaç olduğunu düşünmektedir. Kitapları ise insanlığı diri tutan ve hayata tutunmayı kolaylaştıran vazgeçilmez bir nimet olarak görmektedir. Ayrıca ona göre, modern insanın gitgide hapsediği dijital kuşatılmışlıktan kurtulup, anlam arayışını bulabileceği sığınaklardan biri kitaplardır. Zor zamanlarda okumanın terapi olduğunu söyleyen Onat, okuyan ve okuduğunu anlayan insanların istenilen yere değil istediklere yere gidebileceklerini dile getirmiştir. Çünkü okumak, insanı özgürleştirir ve kendi varlığının farkına varmasını sağlar. Kur'an'ın ilk emrinin "Oku" olduğuna işaret etmiş ve "Oku"nun nesnesi olmadığını evreni, insanı ve Kur'an'ı okumak dâhil her türlü okumanın önemli olduğuna dikkat çekmiştir.

Paylaşımları incelediğimizde geçtiğimiz altı yıl içinde Onat'ın dinî ve milli bayramlar, Ramazan ve Kadir gecesini, yeni yılın ilk günü, öğretmenler günü ve 15 Temmuz 'da bu günlerin anlamına dair her yıl

paylaşım yaptığını tespit ettik. Bu paylaşımlardan bazıları şu şekildedir;

"Masum insanların ölmediği, insan onurunun çiğnenmediği, adaletin içselleştirildiği günlerin özlemiyle... Bayramınız kutlu olsun..."⁸¹

"Toplumsal bellekte yer eden bir Zafer'i sadece yeni Zaferler unutturabilir. Büyük acılar yeni nesillere büyütülerek aktarılır; unutulmaz."⁸²

"Şafak sökerken uyanık değilseniz, hem güneşin doğuşunun ihtişamını göremezsiniz, hem de gecenin muhasebesini tam olarak yapamazsınız... Cumhuriyet, bu milletin küllerinden yeniden doğmasıdır; hangi koşullarda kurulduğunu, tarihteki yerini bilmezseniz, kıymetini anlayamazsınız."⁸³

"Ramazan Kur'an ayı.Hayırlar diliyorum. Keşke bu ayda,aklı etkin ve verimli kullanmanın en büyük sorumluluk olduğunu birazcık hatırlayabilsek."⁸⁴

"Bir gece insanlık/akıl Kur'an'la buluştuğu için "bin aydan hayırlı Kadr gecesi" olmuştur. Aklınız Kur'an'la aydınlansın,"dosdoğru" olasınız."⁸⁵

"Zaman, anlam ve önemini insanın yapıp ettiklerinden ve HAYAT'a katkılarından alır. 2020'lerin HAYAT'ın esas alındığı, hukukun işlediği, ADALET'in her alanda etkin olduğu, zulmün ve cehaletin ödüllendirilmediği, BİLİM'in hak ettiği değeri bulduğu yıllar olmasını diliyorum..."⁸⁶

"İnsan olmanın ilkeli, onurlu ve özgür olmak anlamına geldiğini çocuklara öğretin, öğrenmeyi sevdiren, düşünmenin önündeki engelleri eriten öğretmenlerin öğretmenler günü kutlu olsun..."⁸⁷

⁸¹ Onat, "Masum insanların ... olsun." *Twitter* (2 Eylül 2017, 23:21).

⁸² Onat, "Toplumsal bellekte yer ... unutulmaz.", *Twitter* (30 Ağustos 2017, 10:42).

⁸³ Onat, "Şafak sökerken uyanık değilseniz ... anlayamazsınız.", *Twitter* (29 Ekim 2019, 06:58).

⁸⁴ Onat, Keşke bu ayda ... hatırlayabilsek.", *Twitter* (5 Haziran 2016, 08:46).

⁸⁵ Onat, "Bir gece insanlık/akıl olasınız.", *Twitter* (21 Haziran 2017, 10:31).

⁸⁶ Onat, "Zaman, anlam ve önemini insanın ... diliyorum...", *Twitter* (31 Aralık 2019, 23:29).

⁸⁷ Onat, "İnsan olmanın ilkeli, ... olsun..", *Twitter* (24 Kasım 2018, 12:38).

"15 Temmuz Dersi: 1. Akılla bağı kopan "iman" insanı savurur. 2. Din, kendisini kullananlardan intikam alır. 3.Öfke hiçbir şekilde adaletsizliğe yol açmamalıdır. 4. Hayat, adalet ve özgürlüğün itibarsızlaştırıldığı her yer çoraklaşır. 5. Devlet herhangi bir gruba alan açmamalıdır." ⁸⁸

SONUÇ

Hasan Onat'ın belirli temalara göre değerlendirmeye çalıştığımız paylaşımlarının her biri önemli konulara temas eden tespit, öneri ve değerlendirmelerden oluşmaktadır. Paylaşımlarda insan, din, evren ve birtakım ilkeler öne çıkmaktadır. Onat, aslında insanı ve hayatı önemsemiş, insanın hayatını anlamlı şekilde yaşamasının nasıl mümkün olacağına dair derinlikli değerlendirmelerini özlü ve özgün bir şekilde paylaşmıştır. O, özgürlük ve adaleti kurucu ilke olarak benimsemiş ve insanlığın kurtuluşunu bu ilkelerin yaşam tarzı haline getirilmesinde görmüştür. Paylaşımlarında en sık tekrarladığı ve üzerinde durduğu konu özgürlük ve adalet ilkesi olmakla birlikte mezheplerin doğru anlaşılmasını da çok önemsemiştir. Ayrıca hayat ve anlam/anlamak meselesi onun zihnini en çok meşgul eden ve bu konuda anlamlı paylaşımlar yapmasına vesile olan konulardır. Onat'ın paylaşımlarını temalarına ve konularına göre tasnif etmek oldukça güç olmuştur. Çünkü her bir paylaşım aslında birkaç konuyu ve temayı içermektedir. O, hayatın bütünlüğü içerisinde insanla ilgili hiçbir şeyin insandan bağımsız olarak ele alınamayacağını farkındadır. Bu nedenle insanın fitratı, din, devlet ve ahlakî ilkeler bazen bir paylaşım içerisinde mezc edilmiştir. Onun paylaşımlarında karşıt fikirlere yönelik saygının yitirilmediğini, tahakküm edici bir dil kullanılmadığını görmekteyiz. Ayrıca mutlakiyetçi yaklaşımı benimsemediğini ve kesinlik iddiasında bulunmadığını belirtmek gerekmektedir. Bu gerçeği şu tweet çok güzel anlatmaktadır:

"Paylaşmış olduğum düşünceler Hasan ONAT'ın kendini, insanı, evreni anlama ve açıklama çabasının ürünü olan tespitlerdir; payla-

⁸⁸ Onat, "15 Temmuz Dersi: 1. Akılla açmamalıdır.", *Twitter* (15 Temmuz 2020, 14:13).

şılması samimi katkılarla gelişmeye ve geliştirilmeye açık olması anlamına gelmektedir. Öğüt niteliği taşıyanlar var ise sadece kendime öğüt olabilir...⁸⁹

Onat'ın vefatından önce yapmış olduğu son paylaşımlardan birkaçı ise şu şekildedir;

"Tabiattaki her şey, sanki HAYAT için tasarlanmış gibi... Keşke insan da varoluşu HAYAT'ı esas alarak anlamlandırabilse... Belki o zaman hırslımız, açgözlülüğümüz HAYAT'ın köklerini kurutmaz, biz de biraz haddimizi bilirdik... İnsan tabiatın efendisi değil, onun bir parçasıdır."⁹⁰

"Hayat, HAYAT'a yaptığınız katkı kadar ANLAMLI olur."⁹¹

"Katılmadığınız herhangi bir görüşe, hangi gerekçeyle olursa olsun, hayat hakkı tanımıyorsanız lütfen kendinizi gözden geçirin..! HAYAT'ın anlam ve önemini anlama/kavrama imkanını, kendi tercihlerinizle yok ediyor olabilirsiniz...."⁹²

"Sorunları kendimiz üretiyorsak, suçlu arayarak oyalanmanın, kendimizi kandırmanın geçici bir süre keyfini çıkartabiliriz... Ne var ki sorun biriktirenler, onların ağırlığı altında ezilirler."⁹³

"Her ne kadar "merhametten maraz doğar" denilse de, merhamet, her zaman anlamlı ve etkili olan, insanın hala "insan" olduğunu hissettiren, en yalın insanî duygularından birisidir. Beklenmedik anda gösterilen merhametin etkisi asla unutulmaz."⁹⁴

"Kendini bilmek, 'kendi aklını kendisi kullanmak' sadece cesaret değil; iffet, onur, samimiyet, vicdan, sorumluluk, özgürlük ve adalet

⁸⁹ Onat, "Paylaşmış olduğum düşünceler ... olabilir.", *Twitter* (31 Ocak 2018, 12:33).

⁹⁰ Onat, "Tabiattaki her şey, ... parçasıdır.", *Twitter* (8 Eylül 2020, 09:37).

⁹¹ Onat, "Hayat, ... olur.", *Twitter* (8 Eylül 2020, 19:53).

⁹² Onat, "Katılmadığınız herhangi bir görüşe, ... olabilirsiniz.", *Twitter* (9 Eylül 2020, 18:38).

⁹³ Onat, "Sorunları kendimiz üretiyorsak, ... ezilirler.", *Twitter* (10 Eylül 2020, 11:20).

⁹⁴ Onat, "Her ne kadar "merhametten maraz ... unutulmaz.", *Twitter* (10 Eylül 2020, 15:24)

meselesidir. Kendisi olamayan, başka hayatlarda var olmaya çalışanlar, kendini kandırmaktan ve yanlışları meşrulaştırmaktan kurtulamazlar."⁹⁵

"Bugün sahip olduğumuz pek çok şeyin kökleri geçmişte/dünya gizlidir. Geçmişte gömülü tecrübeden istifade edebilmek de, onun olumsuz etkilerinden kurtulabilmek de ancak doğru anlamakla mümkün olabilir. Amaç anlamak değilse, geçmişin dehlizlerinde aradığınız her şey mevcuttur." ⁹⁶

"Allah'a eş koşmak (şirk, Allah'ın dışındaki varlıklara tanrısal güç atfetmektir. Kur'an'a göre şirkin sebebi insanın gurur ve kibridir. Kur'an devre dışı kalırsa, imanın akılla bağı kopar, şirke alan açılır."⁹⁷

"Hayatımız daha iyi olsun istiyorsak; 1) Sadece kendimizle yarışalım, 2) Kendi gündemimiz olsun 3) Olumsuz düşüncelerin bizi etkilemesine izin vermeyelim 4) Alışkanlıklar geleceği belirler, bilelim. 5) Kazanmadan harcamayalım, üretelim 6) Başarısızlığa takılmayalım 7) Dosdoğru olalım."⁹⁸

"Maziye mahkum olmaktan kurtulabilmek için; 1) Hayatın geleceğe doğru aktığını, 2) 'Geçmiş'in de her daim yeniden inşa edildiğini, 3)Yaratıcı yetilerini yitiren birey toplumların geçmişi kutsallaştırdıklarını, 4) Eskilerin kavgasını sürdürmenin akıl işi olmadığını bilmek gerekir."⁹⁹

⁹⁵ Onat, "Kendini bilmek, kendi aklını kendisi kullanmak ... kurtulamazlar.", *Twitter* (12 Eylül 2020,10:53).

⁹⁶ Onat, "Bugün sahip olduğumuz pek çok ... mevcuttur.", *Twitter* (12 Eylül 2020, 17:55).

⁹⁷ Onat, "Allah'a eş koşmak ... açılır.", *Twitter* (13 Eylül 2020, 19:28).

⁹⁸ Onat, "Hayatımız daha iyi ... olalım.", *Twitter* (13 Eylül 2020,19:36).

⁹⁹ Onat, "Maziye mahkum olmaktan kurtulabilmek ... gerekir.", *Twitter* (15 Eylül 2020, 09:36).

KAYNAKÇA

- Atay, Hüseyin. "Bilgi Teorisi (İlmin İmkânı)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXIX, (1987), 1-40.
- Çağrı, Mustafa. "Adalet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 20 Nisan 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/adalet>
- el- Mâturidî, Ebû Mansûr. *Kitâbü't-Tevhîd Tercümesi*. çev. Bekir Topaloğlu. İstanbul: İsam Yayınları, 2016.
- Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim 20 Nisan 2021. <https://sozluk.gov.tr/>
- Onat, Hasan. *İslam Ortak Paydası ve Mezhep Gerçeği*. Ankara: Endülüs Yayınları, 1. Basım 2019.
- Kur'ân Yolu. Erişim 24 Nisan 2021. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Neml-suresi/3238/79-81-ayet-tefsiri>
- Kur'ân Yolu. Erişim 24 Nisan 2021. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/F%C3%A2t%C4%B1r-suresi/3679/19-22-ayet-tefsiri>
- Kur'ân Yolu. Erişim 24 Nisan 2021. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/R%C3%BBm-suresi/3455/46-53-ayet-tefsiri>
- Kutluer, İlhan. "İnsan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Erişim 24 Nisan 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/insan>.
- Onat, Hasan. "Kerbelayı Doğru Okumak", Erişim 24 Nisan 2021. <http://www.hasanonat.net/index.php/81-kerbela-y-dogru-okumak>.
- Onat, Hasan. *Emeviler Dönemi Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*. İstanbul: Endülüs Yayınları, 2016.
- Onat, Hasan. "Doğanın Dip Seslerine Hiç Kulak Verdiniz mi?". Erişim 25 Nisan 2021. <http://www.hasanonat.net/index.php/features/module-positions/38-dogan-n-dip-seslerine-hic-kulak-verdiniz-mi>
- Onat, Hasan "Dini Çoğulculuk, Din Özgürlüğü, Din-Cihat İlişkisi Bağlamında Şiddet Sarmalından Çıkış Yolu: Eleştirel Düşünce, Adalet ve Yüksek Güven Kültürü". *Bütün Boyutlarıyla Din*. İstanbul: Rumuz Yayınevi, 2016.

- Onat, Hasan. "Din İnsanı Özgürleştirir". Erişim 21 Nisan 2021. <http://www.hasanonat.net/index.php/69-din-insan-oezguerlestirir>
- Onat, Hasan. "Yüksek Güven Kültürü, Adalet Olmadan İnsanlık olmaz", Erişim: 21 Nisan 2021. <http://www.hasanonat.net/index.php/66-yueksek-gueven-kueltuerve>
- Onat, Hasan. "İslam'ı Anlamada Yöntem Sorunları", *Gelenek ve Modernite Arasında İslam Yorumları*, (2017), 55.
- Onat, Hasan. "İslam Bilimleri ve Yöntemi Açısından Tarihin Anlam ve Önemi", *Kur'an ve İslami İlimlerin Anlaşılmasında Tarihin Önemi*, ed. M. Mahfuz Söylemez. Ankara:Ankara Okulu Yayınları, 2013.
- Onat, Hasan. "Allah İnsanın Aklına Güvenmektedir Ya Biz?" Erişim: 24 Nisan 2021. <http://www.hasanonat.net/index.php/61-allah-insan-n-akl-na-guevenmektedir-ya-biz>
- Onat, Hasan; Kutlu, Sönmez. (ed.), *İslâm Mezhepleri Tarihi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Onat, Hasan. "Denize doğru değişerek, farklılaşarak akan nehirler ... değildir". *Twitter*. 24 Temmuz 2018, 11:54. Erişim 20 Nisan 2021. <https://twitter.com/Hasanonat/status/1021861118229270528>
- Onat, Hasan. "Çiçek tozları olmadan bal olmaz; fakat çiçek tozları ... değildir". *Twitter*. 30 Haziran 2019, 10:33. Erişim 20 Nisan 2021. <https://twitter.com/Hasanonat/status/1145414955761577985>
- Onat, Hasan. "Adalet varoluşun, aklın, bilimin ve insan olmanın ... olur". *Twitter*. 31 Ağustos 2016, 10:28. Erişim 20 Nisan 2021. <https://twitter.com/Hasanonat/status/770885960569589761>
- Onat, Hasan. "Adalet, 'insan olmak'la ilgili bütün süreçlerde ... değildir...". *Twitter*. 5 Ağustos 2019, 10:32. Erişim 20 Nisan 2021. <https://twitter.com/Hasanonat/status/1158279524984995845>
- Onat, Hasan. "Yaratmanın kurucu ilkesi olan adalet, bir yaşam ... terk eder". *Twitter*. 15 Nisan 2019, 10:43. Erişim 20 Nisan 2021. <https://twitter.com/Hasanonat/status/1117876120894885889>

Onat, Hasan. "Toplumların huzuru da, refah, mutluluk ve gelişmişlik düzeyi de ... yoktur..." . *Twitter*. 17 Ekim 2018, 13:32. Erişim 21 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1052507676452761600>

Onat, Hasan. "İslam coğrafyasının en temel sorunu ... esas alır..". *Twitter*. 17 Şubat 2019, 11:29. Erişim 21 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1097231605171658752>

Onat, Hasan. "Özgürlük ve sorumluluk ... başlar.". *Twitter*. 5 Ekim 2015, 10:40. Erişim 21 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/651119751381454848>

Onat, Hasan. "Özgürlük bilinci gelişmemiş ... anlayamaz.". *Twitter*. 16 Temmuz 2016, 08:15. Erişim 21 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/754363808441851904>

Onat, Hasan. "Her şeyi tüketilecek "nesne" olarak görmek ... yükleyebilir". *Twitter*. 5 Ağustos 2020, 09:11. Erişim 21 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1290893082272190464>

Onat, Hasan. "Tarih", geçmişten intikal ... edilir". *Twitter*. 2 Aralık 2015, 10:01. Erişim 21 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/672143508564779008>

Onat, Hasan. "Tarih "geçmiş"ten gelen ... kılar". *Twitter*. 12 Ekim 2016, 08:03. Erişim 21 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/786069716339130368>

Onat, Hasan. "Geçmiş" ve "tarih" aynı şey ... söylemdir". *Twitter*. 19 Kasım 2016, 10:34. Erişim 21 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/800059792320434176>

Onat, Hasan. "Geçmişini iyi bilmeyen, kendi köklerinden ... olabilir." *Twitter*. 5 Ocak 2019, 16:33. Erişim 22 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1081544242437242880>

Onat, Hasan. " Geçmişini bilmek, doğru anlamak ... demektir". *Twitter*. 5 Ocak 2019, 17:51. Erişim 22 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1081563758403686401>

Onat, Hasan. "Her ne sebeple olursa olsun geçmişteki ... alır". *Twitter*. 4 Ocak 2019, 11:46. Erişim 22 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1081290797985787904>

Onat, Hasan. "Müslüman gelenekte ... gerekir". *Twitter*. 8 Kasım 2017, 12:15. Erişim 22 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/928008002296340481>

Onat, Hasan. "Maziye mahkum olmaktan kurtulabilmek için ... gerekir.", *Twitter*. (15 Eylül 2020, 09:36).

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1305757472955789312>

Onat, Hasan. "İnsanlığın mutluluğu din ve bilimin ... çatışmamalı". *Twitter*. 18 Aralık 2016, 13:45. Erişim 22 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/810435924328927232>

Onat, Hasan. "İnsanlığın geleceği ... öldürür.", *Twitter* (29 Ekim 2017, 06:18).

<https://twitter.com/Hasanonat/status/924656770643103744>

¹ Onat, Hasan. "İslam gibi kendini akılla temellendiren, ... olmaz". *Twitter*. 11 Kasım 2019, 11:33. Erişim 22 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1193990227964108800>

Onat, Hasan. "Din-bilim çatışması İslam'ın sorunu değildir; Müslümanların ... farzdır". *Twitter*. 10 Kasım 2019, 08:06. Erişim 22 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1193575715859521537>

Onat, Hasan. "Dinin ve bilimin özgürlüğe ... olmaz...". *Twitter*. 28 Şubat 2019, 10:02. Erişim 22 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1101196006069338114>

Onat, Hasan. "Aklın ve bilimin önemsenmediği ... bağlıdır". *Twitter*. 21 Eylül 2018, 10:58. Erişim 22 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1043046799349432321>

Onat, Hasan. "Güven" varoluşsal bir ... demektir". *Twitter*. 22 Ekim 2017, 09:53. Erişim 22 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/921992993665626112>

Onat, Hasan. "Bilgi ile bilinen arasındaki ... değildir". *Twitter*. 28 Kasım 2017, 12:24. Erişim 22 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/935258107822952449>

Onat, Hasan. "Bilgimizin kaynaklarını ... kaynağıdır". *Twitter*. 30 Eylül 2017, 10:37. Erişim 22 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/914212675768520705>

Onat, Hasan. "İslam, hayatın bütün alanlarında ... gerektirir". *Twitter*. 14 Şubat 2019, 22:36. Erişim 22 Nisan 2021.

- <https://twitter.com/Hasanonat/status/1096131113825771525>
Onat, Hasan. "İmam Maturidi ... yeter". *Twitter*. 26 Ekim 2018, 22:12. Erişim 22 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/1055900112701022208>
Onat, Hasan. "Din alanında belirleyici olacak ... ulaşamaz..". *Twitter*. 29 Kasım 2018, 22:12 Erişim 22 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/1068221280242020352>
Onat, Hasan. "Sadece Müslümanların değil, ... olmaz ". *Twitter*. 6 Şubat 2018, 12:47. Erişim 22 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/960630908066979840>
Onat, Hasan. "Kendisine, bilgisine, inancına ... olgunlaştırır". *Twitter*. 11 Nisan 2019, 06:52. Erişim 23 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/1116187177820610560>
Onat, Hasan. "Kur'an nasıl Allah'ın ayet'i ise, ... yapar". *Twitter*. 8 Nisan 2016, 12:21. Erişim 23 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/718186940063956992>
Onat, Hasan."Akıl etkin kullanıldıkça ... etmektir". *Twitter*. 3 Aralık 2017,09:40. Erişim 23 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/937209842430857216>
Onat, Hasan. "Doğru düşünmek, ... zorunlu kılmaktadır". *Twitter*. 17 Ekim 2017, 12:10. Erişim 23 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/920034234257100809>
Onat, Hasan. "Din alanında kafa karışıklığından ... denilmemiş". *Twitter*. 6 Temmuz 2020, 08:26. Erişim 23 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/1280010155447537664>
Onat, Hasan. "İslam'ın insanı insan ... vardır". *Twitter*. 29 Aralık 2016, 19:31. Erişim 23 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/814509217512038400>
Onat, Hasan. "İslam şeffaf,...olsun ki?". *Twitter*. 14 Aralık 2018, 09:20. Erişim 23 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/1073462620739592192>
Onat, Hasan. "Mezhep çatışmasını ... olmaz.". *Twitter*. 7 Kasım 2016, 19:43. Erişim 23 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/795667898257833988>

Onat, Hasan. "Şiilik-Sünnilik meselesini ... göreceklerdi". *Twitter*. 9 Ocak 2020, 19:46. Erişim 24 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1215314012918943744>

Onat, Hasan. "Kerbela'yı anlamak için ... göremezler". *Twitter*. 29 Ağustos 2020, 13:27. Erişim 24 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1299654859826835458>

Onat, Hasan. "Tek tek her insan biricik, ... gibidir". *Twitter*. 27 Kasım 2018, 09:58. Erişim 24 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1067311691384438785>

Onat, Hasan. "İnsanı insan yapan ... ahlaktır". *Twitter*. 11 Eylül 2017, 16:17. Erişim 24 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/907231714669408256>

Onat, Hasan. "Hayatımız daha iyi ... olalım.". *Twitter*. 13 Eylül 2020, 19:36. Erişim 25 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1305183467198705669>

Onat, Hasan. "Güneşin ilk ışınları ... vardır". *Twitter*. 4 Kasım 2018, 08:03. Erişim 25 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1058947805472014336>

Onat, Hasan. "Ruhumuzun ne kadar yorulduğunun ... var..". *Twitter*. 13 Nisan 2019, 13:41. Erişim 25 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/111701490255894118>

Onat, Hasan. "Bir yerde din birtakım ayrılıkçı ... demektir". *Twitter*. 18 Kasım 2017, 22:24. Erişim 25 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/931966239475486726>

Onat, Hasan. "Siyasette Kurucu İlkeler: ... olmalı...". *Twitter*. 22 Aralık 2019, 10:42. Erişim 25 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1208654108913291264>

Onat, Hasan. "Masum insanların ... olsun". *Twitter*. 2 Eylül 2017, 23:21. Erişim 26 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/904076718998204417>

Onat, Hasan. "Toplumsal bellekte yer ... unutulmaz". *Twitter*. 30 Ağustos 2017, 10:42. Erişim 26 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/902798635817152512>

Onat, Hasan. "Şafak sökerken uyanık değilseniz ... anlayamazsınız". *Twitter*. 29 Ekim 2019, 06:58. Erişim 26 Nisan 2021.

- <https://twitter.com/Hasanonat/status/1189028728363466752>
Onat, Hasan. "Keşke bu ayda ... hatırlayabilsek". *Twitter*. 5 Haziran 2016, 08:46. Erişim 27 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/739513835556638722>
Onat, Hasan. "Bir gece insanlık/akıl olasınız". *Twitter*. 21 Haziran 2017, 10:31. Erişim 27 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/877428805492776961>
Onat, Hasan. "Zaman, anlam ve önemini insanın ... diliyorum...". *Twitter*. 31 Aralık 2019, 23:29. Erişim 27 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/1212108635767214080>
Onat, Hasan. "İnsan olmanın ilkeli, ... olsun..". *Twitter*. 24 Kasım 2018, 12:38. Erişim 27 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/1066083599240388608>
Onat, Hasan. "15 Temmuz Dersi: 1. Akılla açmamalıdır.", *Twitter*. 15 Temmuz 2020, 14:13. Erişim 27 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/1283358966244835333>
Onat, Hasan. "Paylaşmış olduğum düşünceler ... olabilir". *Twitter*. 31 Ocak 2018, 12:33. Erişim 27 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/958453217628708871>
Onat, Hasan. "Tabiattaki her şey, ... parçasıdır". *Twitter*. 8 Eylül 2020, 09:37. Erişim 28 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/1303220785176350722>
Onat, Hasan. "Hayat, ... olur". *Twitter*. 8 Eylül 2020, 19:53. Erişim 28 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/1303376045740101633>
Onat, Hasan. "Katılmadığımız herhangi bir görüşe, ... olabilirsiniz". *Twitter*. 9 Eylül 2020, 18:38. Erişim 28 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/1303719362411536387>
Onat, Hasan. "Sorunları kendimiz üretiyorsak, ... ezilirler". *Twitter*. 10 Eylül 2020, 11:20. Erişim 28 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/1303971643610533888>
Onat, Hasan. "Her ne kadar "merhametten maraz ... unutulmaz". *Twitter*. 10 Eylül 2020, 15:24. Erişim 28 Nisan 2021.
- <https://twitter.com/Hasanonat/status/1304032909611892740>

Onat, Hasan. "Kendini bilmek, kendi aklını kendisi kullanmak ... kurtulamazlar". *Twitter*. 12 Eylül 2020,10:53. Erişim 28 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1304689612514824193>

Onat, Hasan. "Bugün sahip olduğumuz pek çok ... mevcuttur". *Twitter*. 12 Eylül 2020, 17:55. Erişim 28 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1304795859129978885>

Onat, Hasan. "Allah'a eş koşmak ... açılır". *Twitter*. 13 Eylül 2020, 19:28. Erişim 28 nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1305181509561856000>

Onat, Hasan. "Hayatımız daha iyi ... olalım". *Twitter*. 13 Eylül 2020,19:36. Erişim 28 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1305183467198705669>

Onat, Hasan. "Maziye mahkum olmaktan kurtulabilmek ... gerekir". *Twitter*. 15 Eylül 2020, 09:36. Erişim 28 Nisan 2021.

<https://twitter.com/Hasanonat/status/1305757472955789312>

Taylan, Necip "Bilgi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 20 Nisan 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/bilgi>

Üzüm, İlyas "Mezhep", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Erişim 23 Nisan 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mezhep>.

SUMMARY

Prof. Dr. Hasan Onat had actively used Twitter, one of the social media platforms that has been effective in reaching large masses of ideas in recent years (seven-eight years). Onat's posts on social media with intellectual and philosophical depth appealed to a wide audience. The themes prominent in these posts can be classified as justice, freedom, the common denominator of Islam, human-human, human-nature, human-God, human-religion, religion-sect relations. Having kept up with the political and social agenda closely, Onat also shared comments on it. In this article, we will classify and analyze Hasan Onat's shares on the above-mentioned issues between 2014-2020 according to their themes.

We see that Onat attaches great importance to the concepts of freedom and justice in his posts. He made determinations about these concepts and highlighted these concepts as the founding principle of being human. He stated that Islam also emphasizes these concepts and that these principles occupy a very important place in social life. Onat gave great importance to method/methodology, especially scientific studies, and wrote various studies on this subject. According to him, a person should have a method in every aspect of life and the reliable information obtained in this way. The tweets in which the understanding of method stands out in the shares are about the past-future relationship, knowledge, religion-science, reason and critical thinking.

We see that Onat's posts focus on evaluations about religion, Islam and sects. The main message he wants to convey is that sects are human products. He also emphasizes that it is not correct to read Islam through sect, community and sect structures. One of the most emphasized issues in the shares is that the sects are the understanding of religion and they cannot monopolize religion.

Onat considers human as a being of knowledge, value and meaning rather than being a biological being. Since he gave great importance to people, human values and relationships, he made many suggestions, determinations and evaluations about the existence of human beings, the meaning of his life and living humanely. His determinations about the relationship between man, the universe and the creator are also seen in the posts.